

Sukobi gvelfa i gibelina

Tomić, Slaven

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:703105>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-23**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet
Diplomski studij pedagogije i povijesti

Slaven Tomić

Sukob gvelfa i gibelina

Diplomski rad

Mentor: doc. dr. sc. Denis Njari

Osijek, 2019.

Sveučilište J. J. Strossmayer u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Odsjek za povijest
Diplomski studij pedagogije i povijesti

Slaven Tomić

Sukob gvelfa i gibelina

Diplomski rad

Znanstveno područje humanističkih znanosti, znanstveno polje povijest,
znanstvena grana Hrvatska i svjetska srednjovjekovna povijest

Mentor: doc. dr. sc. Denis Njari

Osijek, 2019.

Prilog: Izjava o akademskoj čestitosti i o suglasnosti za javno objavljivanje

Obveza je studenta da donju Izjavu vlastoručno potpiše i umetne kao treću stranicu završnog odnosno diplomskog rada.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravio te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni.

Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku, datum 5.9.2019.

Marko Ginić 0122205032
ime i prezime studenta, JMBAG

Sažetak

U ovom diplomskom radu govori se o dvjema političkim frakcijama koje su bile zaraćene na području Svetog Rimskog Carstva Njemačke Narodnosti. Taj sukob je nastao zbog suprotnosti političke i crkvene moći između papa i njemačkih careva te se proširio na Apeninski poluotok. Njemački carevi su pokušavali odlučivati samostalno i protivno volji papa po pitanju vjerskih svjetonazora i velike kontrole u crkvenim redovima. Naime, njemački carevi i pape nastojali su što više izvući sebične interese za sebe kada je u pitanju određeni posjed ili teritorij koji je davan svima onima koji su utjecali na društveni napredak stanovništva, a pogotovo talijanskih gradova ili komuna. Brojni vlastelini su se natjecali tko će više prigrabiti teritorija bilo na strani pape ili njemačkih careva. Kao rezultat tih težnji, javljaju se dvije stranke, odnosno gvelfi i gibellini koji se bore međusobno za goli opstanak na području današnje sjeverne i srednje Italije. Također, treba uzeti u obzir brojne strane države i dinastije koje se polako upliću u besramnu igru prevlasti na području južne Italije te rivalstva između talijanskih država koje brane svoje društvene, pomorske i gospodarske mogućnosti uz konstantna ratovanja. Može se reći da je povijest Italije u tom vremenskom periodu bila jako mukotrpana, teška i konfuzna, što daje sliku jedne europske države koja doživljava svoju transformaciju.

Ključne riječi: Anžuvinci, Hohenstaufovci, njemački carevi, pape, talijanski gradovi.

Sadržaj:

1.Uvod.....	1
2.Uzroci sukoba njemačkih careva i papa.....	2
2.1.Grgurska reforma i borba za investituru.....	3
2.2.Sukob pape Grgura VII. i cara Henrika IV.	3
3.Prvi sukobi gvelfa i gibelina	5
3.1.Fridrik I. Barbarossa i sukob u Italiji.....	6
3.2.Arnold iz Brescije i njegove reformatorske ideje.....	7
3.3.Ponovno izbijanje sukoba između cara i pape.....	8
4.Fridrik II. i pape.....	10
4.1.Fridrik II. i talijanski gradovi.....	11
4.2.Ezzelino III. da Romano.....	12
4.3.Karlo Anžuvinac, Manfred i Konradin	13
4.4.Sicilijanska večernja.....	15
5.Talijanski gradovi Pisa i Genova.....	16
5.1.Firenca u sukobu gvelfa i gibelina	17
5.2.Signorija i zakon o pravdi.....	18
5.3.Sukobi Francuske i Španjolske oko talijanskog teritorija.....	19
5.4.Sukob Perugie, Siene, Firence i Pise	20
6.Vojaska plaćenika.....	21
6.1.John Hawkwood	21
6.2.Gian Galeazzo Visconti	23
7.Odnos moći Carstva i Italije	25
7.1. Gospodarski i politički razvoj Firence.....	26
7.2. Magnati i popolo	27
8.Talijanske obitelji.....	30
8.1.Obitelj Acciaiuoli	31
8.2. Niccola Acciaiuoli	32
8.3.Obitelj Adimari	33
8.4.Obitelj Albizzi	34
8.5.Gil Álvarez Cabrillo de Albornoz	34
9.Zaključak.....	35
10.Literatura.....	36

1. Uvod

U uvodu ovog rada treba naglasiti kako je sukob njemačkih careva i rimskih papa doveo do teritorijalnih osvajanja pojedinih posjeda i širenja ekspanzionističke politike obiju zaraćenih strana. Treba uzeti u obzir da je cijeli Apeninski poluotok ovisio o zadovoljstvu njemačkih careva i rimskih papa koji nastoje zadržati svoju političku ulogu i borbu za svjetovnu vlast na području Svetog Rimskog Carstva. Mnogobrojni rimski pape su tražili utjehu spasa u različitim vladarima koji su htjeli za uzvrat dio teritorija, što je isprovociralo njemačke careve koji nastoje zadržati čvrstu vlast od Baltičkog mora do Sredozemlja. Također, treba naglasiti da je proces osvajanja išao jako teško pogotovo kada je u pitanju teritorij Italije. Što se tiče talijanskih gradova ili gradova komuna, treba naglasiti da je svaki grad nastojao izvući što veću korist. Većina njemačkih careva je pružala otpor rimskim papama jer nisu željeli izgubiti snažnu vlast na području Njemačke koja je bila raslojena zbog tamošnjih njemačkih feudalnih vladara koji su htjeli zadržati svoju moć vladanja. Talijanski gradovi su sami po sebi bili s vremenom odvojeni od njemačkog carstva što je strašno iritiralo njemačke vladare koji su činili sve da dobiju svoje nekadašnje posjede. Rimske pape su konstantno dolazile u sukob s njemačkim carevima oko miješanja u crkvena pitanja i u odabiru biskupa koji su odlučivali o zaštiti rimske kurije. Također, pojedini su talijanski plemići tražili pomoć stranih vojski koje su sudjelovale u stalnim talijanskim sukobima. S vremenom su pape počele gubiti vjerski značaj te dolazi do pojave pristaša njemačkih careva i rimskih papa koji su nastali kao reakcija na zastupanje svojih prohtjeva.

2. Uzroci sukoba njemačkih careva i papa

Carstvo u početku ima velik utjecaj na izbor rimskih papa što se kosi s neovisnošću rimske crkve i odabira rimskih papa koji su birani od strane njemačkih careva. Pape su birali kardinali koji su stekli bitnu važnost i utjecaj u Crkvi te na taj način su svjetovnu vlast nastojali pridobiti u svoje ruke. S vremenom su u kardinalski zbor ulazili i članovi iz drugih dijelova Europe, a ne samo iz Rima i Italije. U tom razdoblju papinstvo postaje sve snažnije i jača svoj položaj, dok njemačka monarhija postaje sve slabija i nebitna. Nakon smrti cara Henrika III., na vlast dolazi njegov sin Henrik IV. (1056.-1106.) koji je u to vrijeme bio maloljetan te je Sveto Rimsko Carstvo pokazalo svoje najveće slabosti. Carstvo je izgubilo kontrolu nad središnjom vlasti, a plemstvo je u potpunosti steklo nasljedno pravo upravljanja posjedima u državi. Plemstvo je odbijalo poslušnost carevoj majci koja je bila regentica te je državu pomalo zahvatio građanski rat. Nakon što je mladi car postao punoljetan, odlučio je vratiti središnju vlast u svoje ruke i ojačati državu. Henrik IV. je shvatio kako je glavni izvor svoje moći vidio u bogatstvu i vojnoj snazi te dvorskim činovnicima koji su činili oslonac njegovim interesima. Kako bi dobio novčane prihode u ostvarenju svojih ideja, u južnoj Saskoj je iskorištavao rudnike srebra te je u upravi je dovodio takozvane ministerijale ili sloj neslobodnih ljudi koji u važnoj upravnoj službi na određenom posjedu. S vremenom je došao njemački car u sukob s većinom plemstva koji mu je trebao kao podrška u ratu sa Sasima, te mu nitko iz redova crkvenog i svjetovnog plemstva nije pružio pomoć. Stoga se njemački car Henrik IV. obratio za pomoć papi koji nije bio oduševljen time jer je iz prijašnjeg iskustva bio naučio kako njemački carevi gledaju vlastite interese. Grgur VII. je izabran za papu koji je bio poznat po donošenju crkvenih reformi i većinu vremena provodio u Clunyju. Prema njegovim zahtjevima, katolici su morali poštivati papinske odluke po pitanju crkve i društvenih prihvatljivosti, a papa je mogao osuditi i vladare ako su u nečemu griješili. U svojim reformama je zabranio svećenicima svećenički brak, pod prijetnjom oduzimanja njihovih župa. Također, papa je htio utjecaj bez svjetovnjačke investiture koja je svjetovnjacima zabranila davanja biskupske časti, štap i prsten, odnosno svjetovnjaci ne smiju imati nikakvog utjecaja u izbor crkvenih službenika. No, svaka je svjetovna vlast ovisila o crkvenim resursima jer su biskupi bili i feudalski svjetovnog vladara, te se nije mogao naći pravi način treba li se neposlušni velikaši trebaju pokoravati crkvenoj ili svjetovnoj vlasti.¹

¹ Goldstein Ivo i Grgin Borislav, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku* (Zagreb, 2006), 238-240.

2.1. Grgurska reforma i borba za investituru

Reforma se odnosila na slobodu opstanka, slobodu od vanjskog pritiska i od ograničavanja svog unutarnjeg života od strane knezova i biskupa. Pojam "*libertas*" je obuhvaćao sve ono što pojedinac može raditi i propustiti, tj. govorilo se o slobodinama kao o skupu prava i dužnosti koje pojedinac može za sebe tražiti bilo na osnovu pravnih pokreta ili posebnih "povlastica". "*Libertas Ecclesiae*", koja je postala cilj grgurovske reforme, zahtijevala je da Crkvu oslobodi utjecaja uplitanja velikaša. Pokret je trebao zaustaviti dijeljenje biskupija i opatija, odnosno laičke investiture od strane kraljeva, knezova i velikaša i protiv njihovog novčanog iskorištavanja ili simonija. Pokret je tražio uspostavu slobodnog crkvenog prava kako bi se dobilo samostalno izvršavanje religioznog-crkvenih zadataka. Sukob se javlja zbog toga što nisu postojala općenita pravna načela pokreta, te dolazi do spora s političkim vlastima. Cilj reforme je da Crkva stoji iznad države i samostanska reforma je prerasla u crkvenu-političku prepirku. Njemački carevi su u Rim donijeli novi "duh" te s papama njemačkog podrijetla koje je odabrao Henrik III., javila se misao o reformi i papinstvu. Papa Nikola II. donosi dekret o izboru pape te je to bila mjera protiv utjecaja svjetovnjaka u crkvenoj hijerarhiji i usmjerena prema njemačkim carevima i kraljevima. Dekret o izboru pape je još nadopunjavan. Kardinali su sudjelovali u izboru pape te je papa Grgur X. uveo konklave 1274. godine koje služe kao izolacija tijekom neometanog izbora pape od vanjskog svijeta.²

2.2. Sukob pape Grgura VII. i cara Henrika IV.

Henrik IV. je počeo učvršćivati vlast nakon pobjede nad saskim pobunjenicima i papa mu je postao veliki problem kada se radilo o širenju moći na području Svetog Rimskog Carstva i Apeninskog poluotoka. Henrik IV. je time bio potaknut da objavi rat papi Grguru VII. 1076. godine. Henrika IV. je uspio prisiliti njemačke biskupe na svom dvoru da odbiju priznati Grgura VII. za papu. Nakon što je papa čuo tu informaciju, odlučio je izopćiti Henrika IV. iz Crkve i sve njegove sljedbenike oslobodio poslušnosti prema vladaru. Paralelno, Henrik IV. je zatražio pomoć od njemačkih velikaša i prelata što bi nadjačalo papu. No, većina se odlučila stati na stranu pape. Car Henrik IV. je nastojao spriječiti otpor i zaustaviti svoju lošu vladavinu, što je dovelo do slabljenja njegove vlasti.³ Velikaški sabor je odlučio cara staviti pod stražu i smijeniti ga ako papa ne opozove izopćenje. Car Henrik IV. je morao obećati potpunu poslušnost i pokornost papi. Jedini način da Henrik IV. sačuva prijestolje je bilo priznavanje grijeha i spremnost na pokajanje prema papi Grguru VII., te bi to za njega bilo veliko poniženje. Car je

²Franzen August, *Pregled povijesti crkve*(Zagreb, 1996), 152-153.

³Goldstein Ivo i Grgin Borislav, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku* (Zagreb, 2006), 240.

pobjegao s vojskom odanih ljudi prema Italiji da bi izjavio pokornost i tražio drugu šansu za svoj opstanak na prijestolju. U međuvremenu, papa Grgur VII. vijećao je s pobunjenim njemačkim velikašima koji su bili za svrgavanje cara s prijestolja. Papa Grgur VII. se zatvorio u utvrdu Canossa u slučaju napada Henrikovih postrojbi. Henrik IV. je odlučio doći pred papu u jednostavnoj odjeći, s konopcem oko vrata i tražiti milost i oprost grijeha. Papa ga je prvo stavio na čekanje kako bi kralj razmislio o svom postupku te je car bio na kraju razriješen grijeha. Papa je bio dobio moralni dobitak, ali je car bio politički pobjednik i omogućena mu je obnova moći i vladarskog autoriteta. No, odluka Grgura VII. je imala velikih posljedica za državu. Nijedan svjetovni vladar više nije mogao dulje vrijeme voditi politiku protivnu papinstvu. Nakon nekog vremena Grgur VII. je ponovno izopćio cara Henrika IV. 1080. godine, ali ovaj puta njemački velikaši su stali na stranu cara jer su bili razočarani prijašnjom odlukom pape. Učvrstivši vlast u Njemačkoj, car Henrik IV. prodro je u Rim, istjerao iz grada papu, te postavio protupapu koji ga je okrunio na Uskrs carskom krunom. Papa Grgur VII. je umro u progonstvu u Salernu. Sukob se kasnije produbio. Mnogi Grgurovi nasljednici uz brojne njemačke velikaše su pružali otpor caru, iz gospodarskih i političkih razloga, uz potporu Bavaraca i careve žene i sina. Vladavina cara Henrika IV. pokazala je sve negativnosti Carstva. Tijekom njegove vladavine Sveto Rimsko Carstvo je izgubilo temelje i doslovno propalo.⁴ Na vlast dolazi Henrik V. koji odlučuje promijeniti odnos prema Crkvi i poboljšati odnose s papom. Pravi problemi tek dolaze. Odvajanje Crkve od države nije bilo moguće. To se pokazalo kada se papa Paskal II. konkordatom u Sutriju dogovorio s Henrikom V. (1106.-1125.) 1111. godine. Cilj je bio ukinuće feudalizacije Crkve te time njena povezanost s državom. Njemačka državna Crkva je trebala mnogobrojne posjede s dobrima i pravima vratiti kralju, a onda će se kralj odreći svake investiture. To nije bilo moguće jer treba razlikovati duhovnu službu od izvanjskih svjetovnih upravnih zadataka, a da se jedno od drugog ne raskinu. Taj problem nastojao se riješiti Wormskim konkordatom 1122. godine kako bi se uvela dvostruka investitura. Kralj je imao svjetovnu investituru s prenošenjem prava i vrši se predajom žezla, pri tome se kralj odriče duhovne investiture i prepušta je Crkvi i poštuje kanonsko izborno pravo (prstenom i biskupskim štapom), odnosno prije posvete u Njemačkoj, a u Italiji i Burgundiji nakon posvete za biskupa.⁵

⁴Goldstein Ivo i Grgin Borislav, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku* (Zagreb, 2006), 241.

⁵Franzen August, *Pregled povijesti crkve* (Zagreb, 1996), 155-156.

3. Prvi sukobi gvelfa i gibelina

Temeljni razlozi sukoba i dalje su postojali. Nakon smrti cara Henrika V. koji nije imao muških nasljednika, mogućnost za vladanje su imala dvojica carevih nećaka, odnosno kneževi Švapske i Frankonije, iz dinastije Hohenstaufen (prema njihovoj najznačajnijoj utvrdi). Otpor papinstva, crkvenih istomišljenika i konkurentskih kneževa dao je mogućnost vladavini na prijestolju knezu Saske Lotaru II., u razdoblju od 1125. do 1137. godine. Taj događaj je doveo do mukotrpnog i teškog rata novog vladara s dinastijom Hohenstaufovaca. U tim prvim sukobima javljaju se zaraćene frakcije Lotarovih pristaša ili gvelfa i pristaše Hohenstaufovaca ili gibelina. Gvelfi su bili uglavnom prijateljski okrenuti prema Crkvi, odnosno strana koja je u Carstvu podržavala papinstvo, a gibelini su bili pristaše njemačkih careva. Na kraju su oba naziva postali oznake za dvije osnovne stranačke struje u talijanskim gradovima-državama.⁶ Prema uvriježenom mišljenju, ta dva naziva potječu od povika za vrijeme bitaka od slogana koje su borci uzvikivali u trenutku napada ili sukoba, u cilju međusobnog ohrabivanja, tražeći pomoć ili se sastajali u svrhu nove akcije. Naziv Welfen (prevedeno na latinski u *guelfo*) odnosilo se na bavarsku vojvodsku kuću, a naziv Waiblingen (prevedeno na latinski u *guaibelinga*) odnosilo se na dvorac Hohenstaufen dvorac švapskih vojvoda. Pristaše obitelji Gvelfa ili bavarskog vojvode njegovali su iskren odnos s papom, a u borbi za carsku krunu izabrali su njemačkog kralja Lotara iz Supplimburga. Njega je podržavao zet Henrik Oholi, bavarski vojvoda. No, prevelika i presnažna moć te obitelji zbog novog dinastičkog povezivanja, bila je preopasna za druge njemačke feudalne plemiće koji su se organizirali oko Fridika Hohenstaufena.⁷ Za vrijeme Lotarove vladavine dolazi do pokoravanja slavenskih naroda na istočnim granicama Svetog Rimskog Carstva uz kontinuirani i postepeni proces njemačke kolonizacije. Do kraja 13. stoljeća naseljavanje je obuhvatilo područje današnje poljske granice, te je to omogućilo njemačkih trgovcima da se nasele na područje Baltičkog mora i podignut je grad Lubeck 1143. godine u cilju razvoja gospodarstva. Međutim, počele su velike migracije iz Porajnja prema rijeci Odri što je dovelo do promjene u seoskom načinu života. Istočni njemački plemići su postali sve snažniji unutar države u odnosu na zapadne plemiće. Njemački vitezovi nisu mogli pokoriti Poljsku, već Istočnu Prusku i dijelove baltičkih zemalja. Također treba naglasiti da je njemački utjecaj bio jak na zapadnoslavenske zemlje, kao na primjer Češka koja je naseljena njemačkim kolonistima. Papa Honorije II. je intervenirao izopćivši Konrada kojeg je za kralja Italije okrunio milanski biskup u Monzi, s time da je milanski biskup bio u ratu s papom Honorijem II. Konradu nisu bili skloni lombardski gradovi

⁶Goldstein Ivo i Grgin Borislav, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku* (Zagreb, 2006), 242.

⁷Cravetto Enrico, *Povijest 6 – Rani i razvijeni srednji vijek*, (Zagreb, 2007), 406-407.

i vraća se u Njemačku. Nakon smrti Lotara II na vlast dolazi Hohenstaufovac Konrad III. koji je vladao od 1137. do 1152. godine i tako je ponovljen sukob između gvelfa i gibelina. Godine 1140. izvršena je opsada dvorca bavarskog vojvode u Weinsbergu od strane Konrada. Taj je povijesni događaj poznat prema legendi da su u opsadi izvikivani ratni povici: *Hye Welf! Hye Waiblingen!*⁸ Lotarovi nasljednici, pod vodstvom Henrika Lava nastojali su opozvati pravo na prijestolje Konradu. Nakon Konrada III. na vlast je doveden Fridrik I. Barbarossa koji je bio Hohenstaufovac i gvelf po majci. U jednu ruku bio je centar pomirenja zaraćenih dviju frakcija i osoba koja bi mogla donijeti mir i napredak u državi.⁹ Godina 1152. označila je pobjedu protucrkvene odnosno protupapinske politike i uspostavljanje novog poretka u Njemačkoj. Kasnije izrazi gvelf i gibelin imaju drugačije značenje, odnosno gvelf je bio naziv za sljedbenike papinske politike, a gibelin je bio naziv za sljedbenike Carstva. Postoji mogućnost da će zadnja promjena samih naziva koji su ostali popularni u Italiji u 13. stoljeću kasnije doći do izražaja u borbi između njemačkog kralja Otona iz Braunschweiga koji je bio nastavljao gvelfsku tradiciju podržan od strane pape Inocenta III. i Fridrika Švapskog poznat pod nazivom Fridrik II.¹⁰

3.1. Fridrik I. Barbarossa i sukob u Italiji

Sukob se premješta iz Njemačke u Italiju. Izbor za cara Fridrika I. Barbarosse je dočekan s odobravanjem s obje suprotstavljene strane. Fridrik I. Barbarossa je bio sin jedne od sestara Henrika Oholog te ujedno i rođak bavarskog vojvode Henrika Lava što je dovelo do primirja dviju zaraćenih dinastija. Fridrik je uspostavio dogovor s gvelfskom frakcijom i sukob se seli u Italiju koje su se zadržale zbog događanja povezanih s carskom i kraljevom vlašću u Njemačkoj. Politika vladavine cara Fridrika I. Barbarosse je bila okrenuta prema obnovi carske vlasti i pokoravanju talijanskih komuna i njihovih autonomija u odnosu na Carstvo. Sve Fridrikove mjere su išle u smjeru jačanja središnje vlasti i države. Da bi to ostvario morao se suočiti s talijanskim gradovima na sjeveru Italije. Fridrik je paralelno htio učvrstiti svoj položaj u Njemačkoj tako što je Henriku Lavu vratio bavarsko vojvodstvo, Babenbergovcima je dan položaj Austrije koja je pretvorena u grofoviju, a Gvelf VI. Bavarski dobio je investituru Toskane, Spoleta i dobara koje ostavlja Matilda iz Canosse. Cilj je bio poimanje kraljevske vlasti *inter pares* kao vazalnih odnosa između njega i pojedinih feudalnih gospodara, a carska vlast je željela pravo i na krunu kralja Italije. Naime, carska vlast je bila raskidana na lokalne

⁸Cravetto Enrico, *Povijest 6 – Rani i razvijeni srednji vijek* (Zagreb, 2007), 407.

⁹Goldstein Ivo i Grgin Borislav, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku* (Zagreb, 2006), 243.

¹⁰Cravetto Enrico, *Povijest 6 – Rani i razvijeni srednji vijek* (Zagreb, 2007), 407-409.

vlasti gradskih talijanskih komuna i traži povrat nekadašnjeg teritorija. Fridrik I. Barbarossa će pomoći papi Eugenu III. pomoći da vrati Rim koji je izvršio pobunu protiv pape i dobio status slobodnog grada komune pod vodstvom Arnolda iz Brescija, te da će mu pomoći u porazu normanskog kralja Sicilije Vilima I. Prva Barbarossina intervencija u Italiji je bila 1154. godine u Roncagli pokraj Piacenze gdje je sazvaio sabor, okupljen oko njegovih istomišljenika kao što su markiz iz Monferrata i predstavnika mnogih komuna. Vođe manjih komuna su tražili pomoć od Fridrika I. zbog ekspanzionizma i hegemonije grada Milana, a zauzvrat car traži natrag kraljevska prava ili *iura regalia*.¹¹Nakon što je Fridrik I. okrunjen u Monzi za kralja 1155. godine, zbilo se nekoliko ratnih okršaja, kao grad Tortona koja je uništena ili Asti i Chieri koji su dati Monferratu.Fridrik I. je od strane pape okrunjen u crkvi svetog Petra u Rimu 1155. godine, međutim Fridrik se nije sukobio Normanima na Siciliji i vratio se u Njemačku gdje ulazi u brak s Beatricom Burgundskom, kćeri grofa Rolanda III. Papa Hadrijan IV. je ostavljen na cjedilu da sam okonča zahtjeve Normana i 1156. godine je odlučio Vilimu prepustiti Kraljevstvo Sicilije.¹²

3.2. Arnold iz Brescije i njegove reformatorske ideje

Jedna od povijesnih ličnosti bitna u glavnom zapletu papinskog vođenja crkve potkraj 11. i početkom 12.stoljeća je Arnold iz Brescije. Naime, on je bio jedan od predstavnika vjerskog reformatorskog pokreta te je odlučio poći za svećenike prihvaćen je u niži red. Treba naglasiti kako je Arnold bio aktivan u borbi protiv svjetovne vlasti biskupa, protivio se simonijskom i konkubinatskom kleru. Kasnije dobiva status biskupa i postavljen pod kontrolom pape Inocenta III., te je Arnold na drugom lateranskom koncilu dobio naređenje da ode iz Italije u Francusku. Također je sudjelovao u konfuznim prepirkama između Petra Abelarda i Bernarda iz Clairvauxa na strani Petra Abelarda. Nakon toga je bio osuđen na koncilu u Sensu 1140. godine zbog otvorenog tumačenja Svetog Pisma i oštrog podučavanja u Parizu. S vremenom je dobio oprost od pape Eugena III. te se vratio u Rim. U Rimu je izbio ustanak i uspostavljena je komuna nalik onoj u sjevernoj Italiji. Narod je odlučio obnoviti republiku i vojno se organizirati po regijama uz pomoć nižeg plemstva i papa je bio prisiljen otići. Tu je prigodu iskoristio Arnold i postao aktivan u javnom životu šireći svoje ideje i okupljao učenike. Arnold je želio ojačati Rim govoreći kako je Bog dao njegovim stanovnicima da izabiru careve koji bi upravljali svijetom. Car Fridrik I. Barbarossa i novi papa Hadrijan IV. su odlučili urotiti se protiv Arnolda iz Brescije, odnosno da car dobije carsku krunu od pape, a car će predati Arnolda

¹¹Goldstein Ivo i Grgin Borislav, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku* (Zagreb, 2006), 244.

¹²Cravetto Enrico, *Povijest 6 – Rani i razvijeni srednji vijek*(Zagreb, 2007), 410-411.

papi. Kada je Fridrikova vojska ušla u Rim, Arnold je odmah predan prefektu Petru Di Vicu te obješen i spaljen 1155. godine. Njegov je pepeo bačen u Tiber kako se ne bi pojavili sljedbenici i počeli ga štovati što je bilo protivno Crkvi. Arnoldovo je političko djelovanje ostalo simbol protuklerikalizma u moderno doba jer ga smatraju vjerskim reformatorom. Temelji njegovih ideja počivaju na doktrini o siromaštvu crkve po uzoru na Isusa Krista i njegovih učenika. Njegovo djelovanje je dio pojave mišljenja o evanđeoskom siromaštvu kao glavni pokretač vjerskih hereza u 12. i 13. stoljeću. Koncil iz Verone, donesen 1184. godine, usmjeren je na pristaše Arnoldovih ideja. Pokret gubi svoj utjecaj i miješa se s drugim pokretima koja zagovaraju siromaštvo i protivljenje crkvenoj hijerarhiji.¹³

3.3. Ponovno izbijanje sukoba između cara i pape

Godine 1157. izbija ponovni sukob u saboru u Besanconu gdje je papa Hadrijan IV. zatražio dobročinstvo ili *beneficium* pokušao progurati hijerarhijsku nadmoć pape nad carem. U svemu tome, došlo je do okršaja na diplomatskom razgovoru, odnosno incident između nadkancelara Rainalda von Dassela i kardinala Ronalda Bandinellija oko pitanja moći na području carstva. Naime, caru je bilo podložno papinstvo, gdje je car imao kontrolu nad izborom biskupa u državi. Također, treba naglasiti kako je Fridrik I. želi vladati zakonima i oružjem, te mu zakoni služe isključivo kao oruđe pravne znanosti i podršku političke vlasti. Najveću podršku je imao u bolonjskim pravnicima. Drugim dolaskom u Italiju, car je imao pravo izbora vojvode, grofova i markiza i imenovanje gradskih konzula, a u njegovim rukama su se nalazile kovnice novca, ubiranje cestarine i slično. Također su posjednici i feudalni korisnici morali opskrbljivati ljude i konje vladara hranom, te njihove vojske kada bi se nalazili na njihovom području. Takav postupak se naziva *fodrum* ili pravo u naturi koje je stavljeno kao porez. Stoga je donesem dokument *Constitutio de regalibus* koji to sve podržava i da se u komunama stavi carski službenik. Gradovi Crema i Milano su odbili taj zahtjev i oni su uništeni, ali pojedini gradovi su s radošću to prihvatili, kao na primjer: Como, Pavia, Cremona, Novara. Sljedeći papa koji dolazi u Rim je Aleksandar III. koji se nije slagao s njemačkim carem. No, car je podržao protupapu ili Viktora IV. na koncilu u Paviji. Aleksandar III. je zbog toga počeo sklapati saveze s Normanima, Mletačkom Republikom, s drugim komunama i bizantskim carem Emanuelom Komnenom. Fridrik I. Barbarossa dolazi po treći puta u Italiju i uspijeva vratiti grad Anconu i osvojiti grad Rim. Tim povodom papa je prisiljen potražiti utočište kod Normana.¹⁴ U strahu da će talijanske komune biti pokorene, okupljaju se u dvije obrambene

¹³Cravetto Enrico, *Povijest 6 – Rani i razvijeni srednji vijek*(Zagreb, 2007), 410-411.

¹⁴Cravetto Enrico, *Povijest 6 – Rani i razvijeni srednji vijek* (Zagreb, 2007), 412-413.

koalicije, odnosno Veronski i Cremonski savez. Iz ta dva saveza je proizašla protucarska ili pod drugim nazivom Lombardska liga osnovana 1167. godine. Prvi je korak nove lige bila obnova Milana koji je bio uništen i vraćena mu je nekadašnja moć. Lombardskoj ligi se priključuju Venecija i Bologna sa središtem u Alessandriji koji je dobio ime po papi Aleksandru III. Car Fridrik I. se vraća opet u Italiju 1174. godine te kreće u vojni pohod protiv Lombardske lige. Lombardska liga je nanijela težak poraz caru Fridriku I. u bitci kod Legnana 1176. godine. Zbog toga je car prisiljen na potpisivanje mira u Konstanzu. Tim sporazumom car je uspio zadržati nominalnu vrhovnu vlast nad gradovima u sjevernoj Italiji te su ti gradovi imali pravo biranja svojih službenika i ubirati vlastite poreze. Nakon carevog napuštanja talijanskog područja, gradovi-države među sobom opet ne mogu uspostaviti mir te izbija sukob u kojem ni papa ne može puno učiniti. No, car Fridrik I. se okrenuo Njemačkoj i jačanju njegove vlasti. Veliki neprijatelj mu je bio saski i bavarski knez Henrik Lav, te je za obračun s njim koristio Reichstag u kojem iznosi svoje optužbe. Izbija sukob i car Fridrik I. pokorava Sasku i Bavarsku i Henrik Lav biva protjeran. Fridrikova vladavina je bila većinom uspješna. Naime, brakom njegova sina Henrika i Konstanze, kćeri sicilskog kralja Rogera II., oslabljena je moć pape u Italiji.¹⁵ Car Fridrik I. je završio tragično. Izgubio je život dok je ratovao u Svetoj Zemlji i gdje je sudjelovao u Trećem križarskom ratu. Njegov nasljednik Henrik VI. (1190-1197.) je tražio krunu Normanskog Kraljevstva na jugu Italije preko svoje žene. U toj agoniji dio sicilskog plemstva se okuplja oko grofa Tankreda iz Leccea kojeg je podržao papa Klement III. No, papa umire i dolazi papa Celestin III. i kruni Henrika VI. za cara. Još nije bilo sve gotovo. Car Henrik VI. je zarobio engleskog kralja Rikarda Lavljeg Srca kako bi preko otkupnine izvukao što više novaca za daljnje sukobe na jugu Italije. Na kraju je normanski otpor slomljen i car je postao potpuni vladar države od Baltika do Sicilije. Car Henrik VI. je ubrzo preminuo i Carstvo je oslabilo, a papa je tu priliku iskoristio za jačanje svoje vlasti.¹⁶

4. Fridrik II. i pape

Henrik VI. i Konstanca d'Altavilla koja je vladala Sicilijom i morala priznati feudalnu vlast pape i dati mu velike povlastice u zamjenu za carsku krunu za svoga sina. Inocent III. dobiva skrbništvo nad maloljetnim Fridrikom II. Kraljevstvo Sicilije ponovno postaje ratište

¹⁵Isto, 416.

¹⁶Goldstein Ivo i Grgin Borislav, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*(Zagreb, 2006), 244-246.

između njemačkih i normanskih vladara, te nakon stalnih borbi 1206. godine, Inocent III. uspijeva uspostaviti vlast. Fridrik II. je okrunjen za kralja Sicilije. Nakon smrti Henrika VI., njegov brat Filip Švapski traži od Inocenta III. skrbništvo nad svojim nećakom Fridrikom II., a kasnije ga je gibelinska stranka proglasila njemačkim kraljem. Filipu Švapskom su se suprotstavili gvelfska stranka Otona IV., odnosno sina Henrika Lava. Filip Švapski umire, a ubio ga je bavarski vojvoda Oton Wittelsbach i sukob završava 1208. godine. Oton IV. je prekršio papine odredbe i traži Italsko kraljevstvo kao suprug kćeri Filipa Švapskog, odnosno Beatrice. Inocent III. je ekskomunicirao Otona IV. i sklopio savez s francuskim kraljem Filipom II. Augustom, a na strani Otona IV. je Ivan Bez Zemlje koji je bio carev saveznik. Na polju Bouvinesa kod Lillea, blizu granice između Carstva i Francuske, 1214. godine sukobile su se dvije vojske od 5000 konjanika i 15 000 pješaka. Liljani francuskog kralja Filipa II. Augusta i orao okružen zlatom cara Otona IV. Taj sukob je bio kozmički rat između dobra i zla kako navode kronike Vilima Bretonskog. Na kraju je papa uspostavio pregovore s njemačkim vladarima da bi izvršio pobunu protiv Otona. Većina njemačkih istomišljenika je dala krunu Fridriku II., kralju Sicilije, i dogovoren je brak između njega i Konstance, kćeri kralja Petra II Aragonskog. Talijanski gradovi su ostali vjerni Otonu IV., što je omelo Fridrika II. Fridrik II. se uputio morem do Genove preko Aachena i stiže do Mainza i Frankfurta gdje je izabran za kralja Njemačke 1212. godine. Oton je poražen u Breisachu i gubi pravo na nasljedstvo. Nakon što je Fridrik II. okrunjen, obećava papi da se neće upletati u izbor biskupa i da će vratiti Crkvi zemljište koja joj je nekoć pripadala, kao na primjer oblast Ancone, vojvodstvo Spoleta, imanja grofice Matilde iz Cannose i druge grofovije. Također je papi priznato pravo na Sardiniju i Korziku. 1215. godine Fridrik II. je ponovno okrunjen u Aachenu. Inocent III. umire i Fridrik II. postaje kralj Sicilije i Njemačke te počinje voditi svoju politiku kako on želi.¹⁷ Fridrik II. je obećao papi da će sudjelovati u križarskom ratu u oslobađanju Svete Zemlje. Vremenski period kasnije Fridrikove vladavine su popraćene neredima i anarhijom u državi. Novi papa Honorije III. kruni ga za cara 1220. godine. Zauzvrat će Fridrik II. poći u križarski vojni pohod. Honorije III. umire i na čelo Crkve dolazi Grgur IX. Naime, Grgur IX. vrši konstantno pritisak na Fridrika II. da ode u rat. Fridrik II. okuplja vojsku, odlazi u rat protiv nevjernika i izbija kuga među njegovim vojnicima. Papa izopćuje Fridrika II. i tu dolazi do sukoba. Naime, Fridrik II. vodi politiku miroljubive diplomacije s muslimanima, odnosno s egipatskim sultanom oko Jeruzalema. Fridrik II. je bio oženjen po drugi puta za Jolandu, kćeri Ivana iz Brienne.¹⁸Grgur

¹⁷Cravetto Enrico, *Povijest 6 – Rani i razvijeni srednji vijek* (Zagreb, 2007),416-418.

¹⁸Jedin Hubert, *Velika povijest Crkve – svezak 3/2- Od crkvenog zrelog srednjeg vijeka do predvečerja reformacije*(Zagreb, 1993), 223-226.

IX. okuplja vojsku da uzme južnu Italiju. No, bez uspjeha jer nema dovoljno podrške. Stoga je sklopljen mir u San Germanu 1230. godine. Njima je zaključeno da će papa ukinuti carevo izopćenje, a car će Crkvi vratiti imanja i zemlje koje je oteo. U toj fazi vladavine nastupa mir u državi. S vremenom dolazi do ponovnog sukoba, ovaj puta između cara i njegova sina Henrika koji je bio u braku s Margaretom, kćeri vojvode Leopolda VI. Austrijskog. Sinu je povjerio Njemačku koja je bila rascjepkana i sin želi ojačati kraljevsku vlast te želi voditi svoju politiku bez uplitanja oca. Godine 1234. godine sin Henrik objavljuje rat svome ocu i udružuje se s talijanskim komunama. Pobuna u Njemačkoj je spriječena 1235. godine te je sin svrgnut u Mainzu, prognan u Apuliju gdje si oduzima život. Fridrik II. je svog drugog sina Konrada imenovao kraljem 1237. godine, a te se Fridrik II. ženi po treći puta, Izabelom sestrom engleskom kralja Henrika III.¹⁹

4.1. Fridrik II. i talijanski gradovi

U nadi da će Fridrik II. dobiti kontrolu nad Italijom, talijanske komune mu pružaju otpor. Mnogi gradovi na području Lombardije, Pijemonta, Veneta i Emilije obnavljaju savez iz 1167. godine, te pritišću Fridrika II. na pregovorima. Također, talijanske komune donose Konstitucije iz Melfija gdje se papa Grgur IX. sukobljava oko tog čina s Fridrikom II. Na temelju tih zakonskih odredbi car pokušava uspostaviti jedinstvenu i centraliziranu državu. Fridrik II. teško zaustavlja pobunu koja izbija u gradovima i car saziva skupštinu u Ravenni 1231. godine i zahtijeva njihovu poslušnost. Car objavljuje *Liber Augustalis* svojeg ustava ili zakonodavno djelo koje je činilo starije državno i upravno tijelo, te financijsko zakonodavstvo normanskog podrijetla zajedno s vlastitim ukazima.²⁰ Tim činom komune osnivaju Drugu lombardsku ligu i zatvaraju put na području Alpa. Car je usmjerio svoje protivljenje protiv komuna i traži podršku u feudalnom vladaru Ezzelinu da Romanu. Car dolazi s vojskom gdje je pokorio Bergamo, Vincenzu, Mantovu je prisilio da izađe iz saveza, osvaja Padovu i porazio je vojsku Lombardske lige u Cortenouvu 1237. godine. Pokorena područja su dobila careve namjesnike podijeljene na pet vikarijata. Car je potvrdio svoju vlast.²¹ Papa je oformio savez s Lombardskom ligom, Genovom i Venecijom 1239. godine te ekskomunicirao ponovno Fridrika II. Fridrik II. ide ponovno na Rim, ali papa Grgur IX. je uspio dobiti potporu naroda. Međutim, u to vrijeme u sjevernoj Italiji vodi se žestoka borba između gvelfa i gibelina. Ezzelino III.

¹⁹Cravetto Enrico, *Povijest 6 – Rani i razvijeni srednji vijek* (Zagreb, 2007), 419-422.

²⁰Jedin Hubert, *Velika povijest Crkve – svezak 3/2- Od crkvenog zrelog srednjeg vijeka do predvečerja reformacije* (Zagreb, 1993), 226.

²¹Cravetto Enrico, *Povijest 6 – Rani i razvijeni srednji vijek* (Zagreb, 2007), 422-424.

ratuje po Venetu i Furlaniji. Zbog toga su Mlečani potaknuti papom napali Apuliju, a Genova je ratovala s njim na moru. Fridrik II. je vrbovao Pulu i Zadar te Pizance i plemića Oberta Pelavicina. Na taj događaj papa je želio sazvati opći koncil gdje bi svrgnuo Fridrika II., zabranjujući prelatima koji su bili odani caru da sudjeluju na tom koncilu. No, Fridrik II. se opet sukobljava s Genovom. Na strani cara su sicilski pomorski brodovi pod vodstvom svoga sina Enza i Ansalda de Marija, uz pizansku flotu kod otoka Giglio. Car je odnio pobjedu te je na taj način gibelinska stranka povratila moć. Papa Grgur IX. umire te na čelo Crkve dolazi papa Inocent IV. Papa Inocent IV. stavlja sebe pod zaštitu Francuske i objavljuje koncil u Lyonu. Car na tom koncilu šalje svoje izaslanike koji ga pokušavaju opravdati. Godine 1245. car Fridrik II. biva ponovno ekskomuniciran i naziva ga se bezbožnikom i heretikom, te su mu oduzete sve ovlasti. Talijanski gradovi Genova i Pisa nastavljaju ratovati. Bune se protiv cara i nadbiskup Sigfrid iz Eppensteina i grof Henrik Raspe. U tom trenutku raste moć gvelfske stranke. Grof Raspe umire i stranka gvelfa izabire Vilima, grofa Nizozemske. Porazi cara Fridrika II. su se na kraju zaredali, zašto što se gibelinska Parma pobunila protiv njegove vlasti te je car izgubio i pobjegao. Također, treba napomenuti da je Sicilija bila u velikim financijskim dugovima što se odrazilo na tamošnje stanovništvo. U bitci kod Fossalte Bolonjci su porazili carevu vojsku te se car povlači na Siciliju. Smrt Fridrika II. dovodi do izumiranja dinastije Hohenstaufovaca i njegovih potomaka.²²

4.2. Ezzelino III. da Romano

Ezzelino III. da Romano je bio jedan od predstavnika poznate plemićke obitelji na području sjeverne Italije. Od oca je dobio područje Trevisa te je bio uključen u borbu između komuna. Također je vodio podmluku politiku koja mu omogućava bitne položaje iz razloga jer je bio na strani cara Fridrika II. Godine 1236. uspijeva osvojiti Veronu i predaje je caru. Zauzima Vincenzu i Padovu prisiljava na predaju 1237. godine, te car Fridrik II. se najviše oslanjao na Ezzelina. Godine 1239. obitelj Este i sveti Bonifacije napuštaju cara Fridrika II., te ih smatra izdajnicima i Ezzelino ima bitnu ulogu u njihovoj presudi. Ezzelino je skoro bio careva desna ruka.²³ S vremenom Ezzelinova vlast je bila slaba, te ga je papa Inocent IV. ekskomunicirao 1254. godine. Od Venecije je izgubio Trento i Padovu. Ezzelino ne odustaje i ulazi u savez s Obertom Pelavicinom, te su porazili staonvnike Brescije na Ogliu. Postojali su mnogi drugi saveznici koji su bili na strani Ezzelina, ali su na kraju prešli na stran gvelfa. Najvažniji sukob s gvelfskom strankom se odigrao u Cassano d'Adda ili Milano. Ezzelino i

²²Isto, 426-430

²³Cravetto Enrico, *Povijest 6 – Rani i razvijeni srednji vijek* (Zagreb, 2007), 426-427.

njegov brat Alberik su poraženi i smaknuti od gvelfa. Tim događajem je istrijebljena jedna feudalna obitelj. Ezzelino je bio okrutan i nemilosrdan, a pisac Dante ga naziva „đavoljevim sinom”.²⁴

4.3. Karlo Anžuvina, Manfred i Konradin

Dok su gibelini pritiskali sjever Italije, slično se događalo na jugu, pod Manfredom, sinom Fredrika II. Godine 1261. umro je papa Aleksandar IV., a naslijedio ga je Urban IV. Neposredno nakon izbora, Urban IV usmjerio je svoje snage na oživljavanje gvelfa. Okrenuo se protiv Manfreda i pokušao spriječiti brak njegove kćeri Konstantine i Jakova, kralja Aragona. Time je Aragon dobio pravo na vladanje Sicilijom. Manfred se obratio za pomoć Luju IX. Papa je ponudio krunu Napulja Karlu Anžuvincu, Lujevom bratu. Urban IV umro je baš kada je Karlo Anžuvina krenuo na Italiju, a naslijedio ga je Klement IV. Rat s Manfredom tretirao je kao sveti rat, a vojnike je označio križarskim simbolom. Karlo je zapovijedao flotom. Pobjegao je od Manfredove vojske i sa tisuću vojnika Tiberom otplovio do Rima, a njegova žena je u međuvremenu vodila vojsku od 30 000 ljudi preko Alpa. Postao je kraljem dvjema Sicilijama. Vojske su se susrele kod Beneventa. Manfred je htio pregovarati, ali Karlu to nije bilo u interesu. Manfred je izgubio život u ovoj bitci 1266. godine. Nije imao častan pokop, njegova žena i djeca osuđeni su na smrt, a Beneventum je uništen. U proljeće 1269. godine, Karlo je osnovao gvelfsku stranku koja je brojala pomoć od 800 konjica pod zapovjedništvom Guy de Montforta. Morao se boriti za svoju krunu dvije Sicilije. Nasljednik cara Konrada IV. bio je Konradin. Članovi gibelinske stranke pritiskali su ga da napadne Karla. Toskanski Gibelini odlučili su pomoći. Veliki plemići iz doline Po uvjerali su ga da su mu njihove vojske na raspolaganju. Krajem 1267. godine Konrad je stigao u Veronu s 3 500 vojnika. Bez poteškoća je prešao Lombardiju, a uskoro su ga ohrabrile još dvije neočekivane prednosti - imao je Rim i Siciliju na svojoj strani. Senator Rima bio je Henrik I. Kastiljski, rođak Karla Anžuvina, a Fredrik Kastiljski, njegov brat, poticao je Siciliju da podrži švapski interes.²⁵ U to vrijeme, Saracenski vojnici podigli su standard pobune u Apuliji. Pisa i Sienna entuzijastično su primile Konradina. Na Uskrs 1268. godine papa je svečano izopćio Konradina nakon što ga je mnogo puta molio da prekine ratovanje. Napustio je Rim i krenuo u Napulj. Najprirodniji put do tamo bio bi kroz veliku nizinu, koja se proteže na jug preko Campanie Felix. To nije bilo moguće jer Konradin nije imao veliku vojsku, a obala Garigliana i tvrđave bile su dobro opremljene.

²⁴Isto, 426-427.

²⁵Browning Oscar, *Guelfs and Ghibellines – a short history of medieval Italy from 1250-1409*. (London, 1894), 41-52.

Zato se okrenuo prema Tivoliju i planinskim cestama putovao prema srcu Italije. Nakon što je prešao planine, Konradin je stigao u Tagliacozzo i spustio se u ravninu koja je u to vrijeme bila omeđena vodom jezera Fucine. Ondje se dogodila jedna od najvažnijih bitki srednjeg vijeka. Konradin je imao 5 000 vojnika, a Karlo 3 000. Alard de St Valery, stari francuski vitez, Karlu je predložio ratnu varku. Karlo je vojsku podijelio na tri dijela. Nakon bitke, Konradinova vojska bila je potpuno uništena. Uхватili su Konradina i Fridrika u pokušaju bijega na Siciliju i zarobili ih u Asturi. Kasnije su bili prisiljeni pustiti dvojicu zatvorenika koji su zatim ostali zatvoreni u Napulju. Konradin je osuđen na smrt i smaknut na trgu u Napulju. Fridrik Austrijski i Konradinovi pristaše dijelili su istu sudbinu. Konradin je bio posljednji u dinastiji Hohenstaufen i njegov je bio posljednji ozbiljan pokušaj da postavi autoritet Njemačke nad cijelom Italijom. Karlo je vladao 17 godina nakon poraza Konradina i umro u siječnju 1285. godine. Najvažniji događaj u tom periodu bio je masakr Francuza na Siciliji, poznat kao Sicilijska večernja. Kako bismo ga razumjeli, moramo znati kako je pravo na tron Sicilije potraživao je Petar III. Aragonski, sin Jakova koji je oženio kći Manfreda, te kako je Karlova pozicija ovisila o promjenjivoj naklonosti pape. Papa Klement IV. umro je mjesec dana nakon pogubljenja Konradina, nakon čega je Sveta Stolica bila prazna čak 33 mjeseca, što je pogodovalo rastu Karlove moći, te je za to vrijeme sudjelovao u Križarskom ratu svoga brata Luja IX.. Godine 1271. Crkva je dobila novog papu, Grgura X.. On je uspio stvoriti mir u Firenzi, umirio je nesuglasice između Genovljana i Karla Anžuvinca, ali i prekinuo rat Venecije i Bologne. Godine 1257., Rikard - grof Cornwalla, i Alfonso X. odabrani su za careve Rimljana. Nakon Rikardove smrti 1271. godine, Alfonso X. želio je zadržati svoju titulu, ali papa ga nije priznao. Godine 1273. njemački birači odabrali su Rudolfa I. Habsburškog za cara. On je bio prvi od mnogih careva tog reda koji su postepeno pretvorili izbornu u nasljednu monarhiju. Posljednja misija Grgura X. bilo je pokoriti grčkog cara Mihaela VIII. Paleologa i sazivanje Lionskog sabora kako bi se osiguralo brže odabiranje budućih papa. Grgur se spremao okončati svoju vladavinu velikim križarskim ratom protiv nevjernika u Svetoj Zemlji, u kojoj su trebali sudjelovati i vladari Francuske, Engleske, Aragona i Sicilije, ali umro je prije nego što je to uspio ostvariti, u siječnju 1276. godine.²⁶ Nakon njegove smrti, u razdoblju od jedne godine, na njegovo mjesto došli su Inocent V., Hadrijan V. i Ivan XX. Nakon njih stigao je Nikola III. i vladao tri godine slijedeći Grgura X. Uvjerio je Karla da prekine protektorat nad Toskanom i pokušao ga ograničiti na dvije Sicilije. Caru Rudolfu je rekao da može očekivati svečanu krunidbu u Rimu i time dobio priznanje papinskih zahtjeva nad Romagnom. Navodio je na

²⁶Browning Oscar, *Guelfs and Ghibellines – a short history of medieval Italy from 1250-1409.* (London, 1894), 41-52.

pomirenje između gvelfa i gibelina u Bologni i Firenzi, no nije doživio ostvarenje svog cilja. Nakon njegove smrti, Karlo je preuzeo izbore i kao novi papa došao je Simon de Brie, odnosno Martin IV.. Karlo je dobio prevlast nad cijelom Italijom. Gradovi su bili puni francuskih trupa, a on je živio s papom u Viterbu. Tron Sicilije pripadao je Petru Aragonskom. Ivan Procida povukao se u aragonski dvor nakon bitke kod Tagliacozza i od 1279. godine bio je predan dvama ciljevima - osvetiti Karla i ostvariti prava Manfredove kćeri. Sicilija je bila na strani Manfreda protiv Karla i pod brutalnom francuskom vojskom i visokim porezima. Ivan je otišao u Carigrad i upoznao grčkog cara s očekivanom opasnošću, te mu predložio da novčano pomogne vladaru Aragona kako bi mu odvratio pažnju. Kako Paleolog ionako nije htio učiniti ništa bez pristanka pape Nikole III., Ivan je to naumio provesti i baš kada je donio dobre vijesti u Barcelonu, saznao je da je papa iznenada preminuo. Iako je Martin IV. hladno dočekao ambasadu iz Aragona, Ivan nije gubio nadu. Dobio je novac od Paleologa i uvjerio Petra da pripremi ekspediciju koja će se navodno koristiti protiv Afrike, s koje bi se u bilo kojem trenutku moglo pobjeći na Siciliju, dok je on osobno išao ondje kako bi potaknuo opće nezadovoljstvo.²⁷

4.4. Sicilijanska večernja

Kako je Sicilija bila u središtu sukoba Francuske i Španjolske, stanovništvo je, kao i ranije, preziralo ideju o podložnosti francuskoj vladavini. Masakr Sicilijanske večernje dogodio se na Uskrsni ponedjeljak, 30. ožujka 1282. godine. Cijelo stanovništvo Palerma bilo je na putu Monreale kako bi čulo večernju slavu u veličanstvenoj crkvi u samostanu. Svaki Francuz na terenu je ubijen. Cijela Sicilija se pobunila, a Petar III. Aragonski pozvan je preuzeti krunu. Karlo Anžuvina i Petar odlučili su se sastati i boriti u Bordeauxu 15. svibnja 1283. godine, svaki sa još 100 vitezova, a Sicilija je trebala biti nagrada. Petar se tog dana nije htio boriti. Dva mjeseca ranije papa ga je svrgnuo s trona Sicilije i Aragona i na njegovo mjesto postavio Karla III. Karlove posljednje godine bile su pune nesreće. Za njegova izbjivanja iz Napulja, najstarijeg sina oteo mu je admiral Sicilije, a narod je htio preusmjeriti svoju odanost prema Aragonu. Vratio se vrijeme kako bi to spriječio, no to mu je ogorčilo posljednje trenutke. Godina 1285. svjedočila je smrti velikih moćnika. Karlo Anžuvina umro je 7. siječnja, Filip II., 6. listopada, a u međuvremenu i papa Martin IV., u Perugiji, dana 25. ožujka.²⁸

²⁷Jedin Hubert, *Velika povijest crkve – svezak 3/2- Od crkvenog zrelog srednjeg vijeka do predvečerja reformacije*(Zagreb,1993), 280.-284.

²⁸Cravetto Enrico, *Povijest 6 – Rani i razvijeni srednji vijek* (Zagreb, 2007), 564., 576.

5. Talijanski gradovi Pisa i Genova

Za vrijeme opisanih događaja na jugu, Pisa je dosegla vrhunac prije naglog pada. Grad je danas često mjesto hodočašća i puno spomenika rane gotike, kao što je mramorna katedrala, sa zvonikom i krstionicom Nikole iz Pise, najranijeg majstora toskanskih skulptura, koji je osnovao školu koja je obučila mnoge kasnije velike umjetnike. Godine 1280. teritorij Pise prostirao se od močvara Maremme do zaljeva Spezzie, gdje je graničila s Genovom. Južna Krozika, Sardinija i Elba bile su pod Pisom. Sjeverni dio Korzike posjedovala je Genova. Pisa je imala i tvornice u Akri i Carigradu. Njena je slabost bila je susjedna ravnina na kojoj su se smjestili Lucca, Firenca i Arezzo – neprijatelji koji su spremno čekali trenutak slabosti. S druge strane, Genova je bila potpomognuta grebenom neprohodnih Apenina. Obale su bile idealne za brodogradnju, a more je pružalo raznolika bogatstva. Dugotrajno rivalstvo Pise i Genove prekinuto je bitkom kod Melorije 6. kolovoza 1286. godine, kad je Pisa potpuno uništena. Iako se u početku činilo da su obje strane brojčano podjednake, pred kraj borbe pojavilo se još 30 genovskih brodova i dokrajčilo Pisu. 5 000 Pizanaca bilo je ubijeno, a 11 000 zarobljeno. 15 godina kasnije, na sklapanju mira, vratilo se samo 1 000 zarobljenih ljudi. Pisa se nikada nije oporavila i njenih plemićkih obitelji više nije bilo. Gradovi Toskane s Genovom su potpisali sporazum o uništenju Pise, što je spriječio grof Ugolino della Gherardesca okretanjem članova sporazuma jednih protiv drugih. Kasnije ga je, zajedno sa sinovima i unucima, nadbiskup Roger zatvorio u „kulu gladi“ i ostavio ih da ondje umru.²⁹

5.1. Firenca u sukobu gvelfa i gibelina

Godine 1250. u Firenci, nakon smrti Fridrika II., viša srednja klasa počela se buniti protiv plemstva. Ukinuli su podestu i postavili nove časnike, 36 desetara iz 6 divizija grada, kapetana naroda i 12 „drevnih“ koji su služili kao vijeće. Od tada je kapetan naroda, koji je morao biti strani vitez i doktor prava, stajao kao zaštitnik naroda. Ova promjena bila je gvelski pokret i pridonijela je njihovoj nadmoći sve do poraza u bitci kod Montapertija 1260. godine. Nakon poraza Firence, izmišljeni su razni uređaji koji su održavali ravnotežu među stranama. Ured podestata bio je predan redu *frati godenti* iz Bologne, u kojem su trebali biti jedan gvelf i jedan gibelin. Postavljeno je 36 nadglednika da im pomognu. Ceh tvorca talijanske tkanine preuzeo je vodstvo u državi. Umjetničke organizacije i razni cehovi rasli su uz pomoć svojih nadglednika. Imali su pravo na vlastitu vojsku. Osim 12 cehova, i 9 manjih industrija kasnije je tražilo priznanje. Konačni cilj ovih reformi bio je postaviti nadmoć gvelfa. Osnovana je

²⁹Procacci Giuliano, *Povijest Talijana* (Zagreb, 1996), 20-23.

institucija *capitani diparte Guelfa*, koja se sastojala od 3 osobe. Izvorna dužnost bila im je upravljanje zaplijenjenom imovinom gibelina, ali kasnije su postigli veliku političku moć. Vlastelinstvo Firence 10 godina je bilo predano Karlu Anžuvincu. Cijela Toskana, osim Pise i Siene, spala je pod gvelfe. Papa Grgur i Nikola pokušali su ostvariti novi dogovor između gvelfa i gibelina. Godine 1280. Nikola je imenovao četrnaesticu *buonuomina* iz signorie - 8 gvelfa i 6 gibelina, a godine 1282. sastavljen je finalni ustav koji je vrijedio za vrijeme slobodne Firentince.³⁰

5.2. Signorija i zakon o pravdi

Signoria se sastojala od 6 viših cehova (priori) koji su obavljali dužnost po 2 mjeseca. Morali su stanovati i jesti u istoj kući, ne komunicirati ni sa kime i nisu smjeli napustiti grad. Pravila su se mijenjala, ali uvijek je bilo bitno spriječiti utjecaj obitelji ili zanimanja. Ovaj sustav imao je oligarhijska obilježja – osim plemstva, izabrani nisu mogli biti ni pripadnici niže klase. Svu moć imala je viša srednja klasa. Kako bi okončao ove svađe, 1292. godine Giano della Bella, član ceha iz plemićke obitelji, donio je Zakone o pravdi. U zakonima je, ukratko, stajalo da biti grande znači nemogućnost obavljanja političke dužnosti, a oni koji su oštetili drugog građanina bili su isključeni sa svih pozicija. Nisu mogli svjedočiti ni pojaviti se na sudu bez pristanka priora, te živjeti manje od 170 metara od mosta. Kao pomoć u provedbi ovih zakona imenovan je gonfalonijer, koji je imao pravo na pješачku vojsku od 1000, a kasnije 4 000 ljudi. Slično uređenje imali su i gradovi oko Firenze kako bi u svakom trenutku bili spremni ugasiti potencijalni ustanak plemstva. Za vrijeme ovih događanja, na drugom dijelu Italije, papu Martina IV naslijedio je Honorije IV. i vladao do 1285. godine, a nakon njega je došao Nikola IV i obavljao dužnost pape do svoje smrti 1292. godine, kada je Sveta Stolica ostala prazna preko dvije godine.³¹ Slijedeći papa bio je Pietro di Morone, kasnije preimenovan u Celestin V., toliko skroman da je živio kao pustinjač u pećini nedaleko od Sulmone. Okrunjen je u katedrali u l'Aquilli, jednom od najsavršenijih primjeraka talijanske gotike iz doba Fridrika II. Iako u teoriji savršen papa, u praksi je bio nesposoban za obavljanje svojih dužnosti, a Karlo ga je uspio nagovoriti da odabere 12 ne-talijanskih dužnosnika, od kojih su 7 bili Francuzi, te nakon čega je Sveta Stolica prebačena u Avignon. Dana 13. prosinca 1294. godine podnio je ostavku. Nekoliko dana kasnije zamijenio ga je Bonifacije VIII., rođen kao Benedetto Gaetani,

³⁰Browning Oscar, *Guelfs and Ghibellines – a short history of medieval Italy from 1250-1409*. (London, 1894), 53-64.

³¹Browning Oscar, *Guelfs and Ghibellines – a short history of medieval Italy from 1250-1409*. (London, 1894), 53-64.

i prisilio ga da ga prati u Rim. Putem je pobjegao i vratio se u svoju pećinu, odakle je morao i pobjeći, a kasnije su ga papini izaslanici zarobili u dvorcu Fumone, gdje je i umro 19. svibnja 1296. godine. U Italiji, Španjolskoj i Francuskoj počele su se događati promjene koje su značajno utjecale na bogatstvo talijanskog poluotoka. Godine 1285., nakon smrti Filipa III., kralj Francuske postao je njegov sin, Filip IV. Njegov drugi sin, Karlo Valois, bio je okrunjen od pape Martina IV. za kralja Aragona.³²

5.3. Sukobi Francuske i Španjolske oko talijanskog teritorija

Godine 1288. Edvard I., kralj Engleske, pokušao je sklopiti mir između Napulja, Francuske i Aragona pod određenim uvjetima. Karlo II. morao je biti oslobođen i postati kraljem Napulja; Ivan Aragonski, brat Alfonsa, kralja Aragona, koji je 1285. godine naslijedio Petra Aragonskog, morao je postati kraljem Sicilije. Karlo II. morao je nagovoriti Karla Valoisa da preda krunu Aragona i zauzvrat primi 20 000 funta srebra. Međutim, taj sporazum nije bio ostvaren. Papa Nikola IV. okrunio je Karla II., ali Karlo Valois se nije htio odreći krune. Naprotiv, udružio se sa Sanchom, kraljem Kastilje, s namjerom da napadne to kraljevstvo. Alfonso je pristajao predati Siciliju Karlu II. pod uvjetom da Karlo Valois odustane od krune Aragona. Alfonso je nakon smrti zamijenio njegov brat Jakov II., koji je predao kraljevstvo Sicilije bratu Frederiku II. Bonifacije VIII. nastojao je pomiriti sukobljene strane pa je predložio da Jakov Aragonski oženi Blanche od Napulja, kći Karla II., čime bi primio velik miraz, Korziku i Sardiniju koje su tada pripadale Pisi i Genovi. Jakov je bio voljan pristati na taj dogovor, no drugi faktor bio je njegov brat Fredrik II., kralj Sicilije. Kao mito, ponuđen mu je brak s Katarinom, unukom i nasljednicom Balduina II., cara Carigrada. Ivan Procida i Roger di Lauria odvratili su ga od ove ponude. Kada je Jakov pokušao održati svoju riječ, Sicilijanski baruni prepoznali su njegovog brata Fridrika kao svog kralja. Tako se rat nastavio, a Jakov je bio prisiljen ratovati protiv vlastitog brata. Godine 1299. Jakov je odustao. Karlo Valois, koji je ušao u Toskanu 1301. godine, otplovio je na Siciliju 1302. godine. Uspostavio je mir pod uvjetom da Fridrik oženi Eleonoru, kći Karla II., da zadrži Siciliju za života i nosi titulu kralja Trinakrije, uz obećanje da nakon njegove smrti Sicilija pripadne Anžuvincima.³³

³²Jedin Hubert, *Velika povijest Crkve - svezak 3/2 - Od crkvenog zrelog srednjeg vijeka do predvečerja reformacije*(Zagreb, 1993), 280-284.

³³Browning Oscar, *Guelfs and Ghibellines – a short history of medieval Italy from 1250-1409.*(London, 1894), 53-64.

5.4. Sukob Perugie, Siene, Firenze i Pise

Ricci i Albizzi podijelili su Firencu na dva dijela, a njihovi su vladari bili mladi i neiskusni. Više osoba istog prezimena nije moglo biti u istoj službi u isto vrijeme kako bi se spriječio prevelik rast moći obitelji. Cilj je bio izbaciti gvelfske obitelji i dovesti one čije su nakane bile lukavije. *Capitani di parte Guelfa* osnovani su 1269. godine u svrhu upravljanja vlasništvom prognanih gibelina. Početkom 1352. godine donesen je zakon po kojem bi svatko tko je bio na dužnosti trebao biti, ako bude osuđen za gibelinizam, kažnjen, s minimalno 500 srebrnih florina i zabranom bivanja u službi. Među sucima su bili *capitani di parte Guelfa*. Izbio je rat između gvelfskih gradova Perugie i Siene. Perugia je pokušala reducirati Cortonu, koja je pala pod zaštitu Siene. Firenza nije htjela pomoći Cortoni, ali bili su protiv napada Perugie. Siena je 1358. godine unajmila njemačkog kondotjera Baumgartena sa 12 000 ljudi. Siena je poražena kod Torita, a Baumgarten je postao zatvorenikom Perugie. Siena je odlučila napasti Perugiu. Tražili su pomoć od Viskontija, Prefetta od Vica, te od grofa Landa. Lando je bio u Romagni i tražio je dozvolu za prolazak Firencom. Dopušteno mu je ići preko Apenina pod uvjetom da u potpunosti zaobiđe Toskanu. Kao jamstvo sigurnosti, sa sobom je poveo dva izaslanika Firenze. Njegovi vojnici putem su uništili dva sela. Seljaci su se odlučili na osvetu.³⁴

6. Vojska plaćenika

Plaćenička vojska morala je proći kroz usku klisuru zvanu Biforcoor le Scalette. Obronke brežuljaka okupirali su planinari. Prethodnicima sa dvojicom izaslanika pozvani su da s markizom Monfrata djeluju protiv Viskontija. On je u to vrijeme bio na području Perugie, što mu je omogućilo slobodan prolaz. Sienna i Pisa su učinile isto, i Lando se nadao da će prestrašiti vladu Firenze. Firentinci su imali brojne saveznike i kao vođu su postavili Pandolfa Malatestu. Lando je pozvao Pandolfa u borbu, no on je zapalio logor i pobjegao u Genovu. Firentinci su poslali 1 000 vojnika u pomoć Viskontiju protiv plaćenika. Lando se uskoro borio s Viskontijem i dobio priliku smanjiti Paviju. Godine 1362. izbio je rat između Firenze i Pise. Sukob je započeo još 1356. radi pitanja trgovine. Firenca je tada, uz Veneciju, bila najveći trgovački grad Italije. Put za promet trgovine bio je kroz Pisu, što je pogodovalo objema stranama, no Pisa nametnula porez na trošak čuvanja od pirata. Firenca je u studenom prekinula trgovačke odnose s Pisom, te odlučila da će trgovina prolaziti lukom Talamone u Maremmi, koja pripada Sieni. Ovo je značilo velike gubitke za Pisu. Godine 1361. Firenca je postala gospodar Volterre, gradića kojeg je Pisa dugo željela. Naposljetku je došlo do rata. Firenca je

³⁴Isto, 153-168.

imala pomoć Genove i Napulja. Nakon uništenja Melorie, Pisa je gotovo prestala postojati. Obratili su se za pomoć bijelu englesku kompaniju pod njemačkim zapovjednikom Albertom Sterzom. Jug Francuske je bio u lošoj situaciji kao i Italija. Vojnici oslobođeni ugovorom iz Brétignya 1360. godine pustošili su u svim smjerovima. Prešli su u Italiju kako bi izbjegli kugu u Provansi, što je markizu Montferrata koristilo u borbi protiv Viscontija sve dok vojska nije prešla na suparničku stranu. Visconti ih je poslao kao pomoć Pisi. Stigli su 18. srpnja 1363. godine sa 2 500 konjanika i 2 000 pješaka.³⁵

6.1. John Hawkwood

U proljeće 1364. godine Viskonti je sklopio mir sa svojim neprijateljima, a Galeazzo je Pisanima poslao vojsku Baumgarten, čime su dobili najveću talijansku vojsku ikada. Pisine trupe bile su pod zapovjednikom Johnom Hawkwoodom. Opustošili su Firencu, a nakon toga pokorili Arezo, Cortonu i Siennu. Firentinci su podmitili dio plaćenika da napuste službu Pise, osim Johna Hawkwooda i njegovih 12 000 Engleza. Firenca ga je porazila u bitci kod Cascine. Pisa je odabrala Giovannija d'Agnella kao novog dužda. Imao je podršku Viskontija, te je platio pripajanje Hawkwooda. Inauguiran je 13. kolovoza 1364. godine. Ubrzo je u sklopljen mir između Pise i Firence. Firentinci su ponovno trgovali kroz Pisu. Papa Inocent VI. umro je 12. rujna 1362. godine, a zamijenio ga je Urban V. Kupio je suverenost Avignona od kraljice Ivane od Napulja. Godine 1365. Urban je s Karlom IV. dogovorio povrat u Svetu Zemlju. Papa je vojske plaćenika koje su harale Italijom okrenuo protiv Turaka.³⁶Papa je napustio Avignon 1369. godine i uplovio u Corneto. Primio ga je kardinal Albornoz. Po Albornozovom dolasku u Italiju samo su 2 dvorca priznavala autoritet pape - Montefiascone i Montefalco, a sada i svi gradovi Ravenne, Marke, Umbrije i starog nasljeđa. Posljednji čin bio mu je osnivanje lige protiv Viscontija. Konstitucije Egidijana koje je objavio 1357. godine bile su aktualne do 1816. godine. Car Karlo IV. stigao je u Conegliano u svibnju 1368., a 17. svibnja došao do Padove u pratnji velike vojske. Prvi podvig bio mu je ostvariti mir s Viscontijem, kojeg su svi željeli napasti. Lucca mu je uvijek bila sklona. Doge Agnello je u zamjenu za priznanje predao Luccu Karlu IV., a on ga je predao Marckwaldu, augsburškom biskupu i patrijarhu Aquille. Agnello je u Lucci ranjen, a Pisani su iskoristili priliku da ga maknu s položaja. Prilikom Karlove prijašnje posjete Sieni, oligarhijsku devetoricu zamijenila je nova, demokratska oligarhija dvanaestorice. Devetorica se pobunila protiv dvanaestorice i zahtijevali su novu vladu u kojoj

³⁵Browning Oscar, *Guelfs and Ghibellines – a short history of medieval Italy from 1250-1409.*(London, 1894), 153-168.

³⁶Isto, 153-168.

bi grandi imali najveći udio. Car je kompromisom postigao mir s Viscontijem i time se zamjerio papi, nakon čega mu se dodvoravao. Stigao je u Rim prije Urbana IV., sastao se s papom na Porta Collini 21. listopada i vodio njegovog konja do palače. Dana 1. studenog Urban je okrunio caricu Elizabetu u bazilici sv. Petra, što ga je umanjilo u očima Rimljana. Po povratku u Sienu otet je od strana koje je nastojao pomiriti. Bio je zatvoren i mučen, kasnije pobjegao u Luccu, kojoj je vratio neovisnost za 200 000 florina. Bizantski car Paleolog je 1369. godine došao u Rim moliti pomoć protiv Turaka koji su prijetili Carigradu. Prepoznao je papinsku moć i prihvatio katoličku vjeru. Dobio je hrpu praznih obećanja, a na povratku je u Veneciji uhićen zbog duga. Urban je imao daljnji uspjeh u poslušnosti Perugie i poticanju Firence protiv Viscontija.³⁷ Ponovno je izbio prethodno utišan rat Engleske i Francuske. Urban je podlegao uvjerenjima francuskih kardinala, koji su ga uvjerali da je njegova nazočnost potrebna na sjeveru kako bi se borci pomirili. Krenuo je u Corneto 5. rujna 1370. godine, a 24. rujna primljen je u Avignonu. Umro je 19. prosinca, a na njegovo mjesto je došao Pierre Roger de Beaufort, odnosno Grgur XI. Papa je uskoro završio u novom sukobu s Viscontijem nakon što je Hawkwood, pušten iz Milana, pronašao utočište kod papinog delegata. Dana 4. lipnja 1375. godine donesen je mir, nakon što je Hawkwood krenuo na put prema Toskani. Došlo je do nasilne promjene u političkim odnosima Firence. Bologna i Perugia bile su pod upravom nasilnih francuskih legata od strane pape, što je izazvalo pobunu Talijana protiv francuske dominacije. Hawkwood je otkupljen velikom svotom novca i u Firenci su postavljeni novi časnici – *otto di guerra*, odnosno osmorica od rata. Firentinci su tražili savez sa Viscontije. Papa je odgovorio isključenjem Firence i zapljenom imovine firentinskih trgovaca kaznom koju su iskoristili svi vjerovnici Firence u Francuskoj i Engleskoj. Bologna je odbacila papinski jaram i poslala zastavu slobode u Rim. Sveta Katarina je uvjerala Grgura XI. da je jedina nada za oporavak Crkve njegov odlazak u Rim, gdje je otputovao 13. rujna 1376., a 17. siječnja sljedeće godine stigao je u baziliku sv. Pavla.³⁸

6.2. Gian Galeazzo Visconti

Padovom je od 1355. do 1382. godine vladao Francesco I. da Carrara, gorki neprijatelj Venecije. Bio je nestrpljiv proširiti se zapadno prema Veroni, kojom je vladao Antonio della Scala nezakoniti nasljednik obitelji Scaliger. Bio je uznemiren napretkom Francesca, stoga se

³⁷Browning Oscar, *Guelfs and Ghibellines – a short history of medieval Italy from 1250-1409.*(London, 1894), 153-168.

³⁸Browning Oscar, *Guelfs and Ghibellines – a short history of medieval Italy from 1250-1409.*(London, 1894), 153-168.

pridružio Mlečanima u ratu protiv njega. Njegovi generali bili su poraženi. Njegov sljedeći neprijatelj postao je Gian Galeazza Visconti, sin Galeazza. Bernabo je svoj teritorij podijelio na petoricu sinova, zadržavajući opću upravu za sebe. Gian Galeazzo je oženio Katarinu, kći Bernaboa, i dao oženiti svoju sestru Violante Bernabovom sinu. Pobrinuo se da njegova vlada bude potpuna suprotnost vladi svog ujaka. Reformirao je kazneno pravosuđe, smanjio porez, poštovao je svećenstvo i napustio stroge i grube tradicionalne metode na kojima je počivala moć talijanskog tiranstva. Gian Galeazzo živio je jednostavno i bezopasno. Godine 1385. pisao je ujaku da želi hodočastiti Gospi planine u Vareseu, da želi proći kroz Milano, ali se boji. Pitao ga je bi li se susreo s njime i prihvatio ga. Krenuo je sa stražom od 500 koplja. Putem je sreo dvojicu ujakove braće i zarobio ih, a zatim je isto napravio i s ujakom. Nakon 3 tjedna bio je punopravni gospodar svega što je Bernabo posjedovao.³⁹

6.3. Vojna politika Viscontija

Prvo djelo vladavine Gian Galeazza bilo je formiranje saveza s Esteom, Cararrom i Gonzaghijem u svrhu istrebljenja plaćenika koji su uništavali Italiju. Gian Galeazzo nije mogao odoljeti ponudi Francesca de Carrare da mu se pridruži u borbi protiv Sntonia della Scale. Dogovoreno je da će, u slučaju pobjede, dobiti Veronu, a Carrari će ostati Vicenza. Antonio je bio poražen, a Visconti je uspio dobiti oba grada. To je bio kraj obitelji La Scala. Gian Galeazzo se udružio s Venecijom protiv Carrare.⁴⁰ Visconti je uzeo Padovu, Treviso i Veneciju. Uspostavio je podaništvo markiza Montferrata, Gonzage od Mantove i Esta od Ferrare. Protuteža ovoj moći postajala je samo u Toskani. Francesco Novella udružio se s Firencom kako bi se osvetio neprijateljima. Godine 1390. objavio je rat Bologni i Firenci. Dvije godine kasnije donesen je mir u Genovi. Padova je vraćena Carrari, a Novello je bio prisiljen platiti 10 000 florina Milanu. Firentinci su se trebali suzdržati od uplitanja s Lombardijom, a Gian Galeazzo isto tako s Toskanom.⁴¹ Godine 1393. Gian Galeazzo odlučio je preusmjeriti Mincio i isušiti jezera koja su bila glavna obrana Mantue. Gonzaga je tražio pomoć u Firenci i Bologni. Posjedovanje Ferrare bio je uzrok daljnjih svađa. Ovdje dolazi car Wenceslaus, koji je lordu od Milana prodao titulu vojvode. Dana 1. svibnja 1395. godine podignuo je grad i biskupiju Milana u carski feud, odnosno kneževinu. Pavia je postala zasebni okrug. Ova odluka značila je novi položaj Viscontija. U svibnju 1396. godine, Gian Galeazzo pripojio je Firencu, Luccu, Sienu i

³⁹Isto, 191-208.

⁴⁰Cravetto Enrico, *Povijest 7 – Razvijeni srednji vijek* (Zagreb, 2007), 575-577.

⁴¹Browning Oscar, *Guelfs and Ghibellines – a short history of medieval Italy from 1250-1409.* (London, 1894), 191-208.

Rimini. On i Karlo VI. oboje su željeli Genovu. Karlo je isplanirao zavjeru protiv njega. U rujnu 1396. godine, u Parizu je osnovan savez po kojem se Ferrara, Mantova i Padova trebaju posvetiti uništenju zajedničkog neprijatelja. Gian Galeazzo je odveo slavnog kondotjera Alberica da Barbinu u napad na San Miniato, čak prije nego što su Firentinci službeno objavili rat. Vojvoda je protiv Gonzage poslao dvije vojske. Visconti su poraženi u bitci kod Governola. To je samo povećalo tvrdoglavost vojvode, koji je platio novog kondotjera, ali moć Mlečana bila je prevelika. U svibnju 1398. godine donesen je mir na 10 godina. Gian Galeazzo sada se fokusirao na Toskanu.⁴² Kupio je Pisu za 200 000 florina. Obitelj Appiano morala se zadovoljiti Piombinom i Elbom, gdje je još dugo vladala. Perugia se osjećala pritisnuto od strane pape i očekivala blažu vlast od Giana Galeazza. Moć milaskog vojvode proširila se na Spoleto i Noceru, a vladao je i Malespinom na području Lunigiane. Car Wenzel, ili Wenceslaus, bio je sin Karla IV. Knezovi Rajne pozvali su ga na dvorac Oberlahnsbein 1400. godine. Svrnut je nakon samo 9 dana vladanja.⁴³ Sljedećeg dana, Rupert, grof Palatin, zauzeo je prijestolje. Obećao je zaustaviti raskol Crkve i vratiti Milano. Carska vojska okupila se u Augsburgu 1401. godine. Firentinci su obećali 200 000 florina, pod uvjetom da se poštuje njihova neovisnost. Francesco Carrara pridružio se progresivnom domaćinu i ukupan broj njemačkih i talijanskih vojnika iznosio je 32 000 stopa i konja. Odlučujuća bitka zbila se u Bresciji 24. listopada i rezultirala potpunim porazom cara. Rupert se zbog srama nije usudio ići u Njemačku. Firentinci više nisu htjeli riskirati, Visconti su bili otvoreno prezirani, papa je odredio da car više ne smije ometati pitanje raskola. Zalihe novca od Italije su se smanjivale; dugovi stvoreni u Njemačkoj nisu mogli biti plaćeni. Rupert je otišao u Njemačku u travnju 1402. godine bez vojske, novca i časti. Gian Galeazzo je iskoristio povlačenje cara i napao Bolognu, kojom je uskoro vladao. Odmah je pokrenuo opsadu Firenze i ponudio gradove Feltre i Cividale Veneciji kao cijenu za njegovo priznanje kao kralja Italije. Uskoro je pobjegao od kuge u Melegnano i ondje živio do 3. rujna 1402. godine. Smrt vojvode bila je znak za napad neprijatelja. Papa Bonifacije IV., Firentinci i markiz od Este formirali su ligu protiv Viscontija i dobili Alberica na svoju stranu. Ugo Cavalcabo postao je gospodar Cremone; Benzoni Cremona, Rusca Comoa; Soardi Bergama; Vignoli Lovlia. Brescia, Piacenza i Bobbio bili su ometeni građanskim ratom. Mir s papom kupljen je žrtvovanjem Bologne, Perugia i Assisio. Carrara je stavio Veronu pod opsadu, a Guglielmo je umro dan kasnije. Mletačka Republika je proglasila rat Francescu. Vincenza je pozvala Mlečane, čije su vojske marširale na područje Padove. Verona je bila prisiljena predati

⁴²Cravetto Enrico, *Povijest 7 – Razvijeni srednji vijek* (Zagreb, 2007), 575-577.

⁴³Browning Oscar, *Guelfs and Ghibellines – a short history of medieval Italy from 1250-1409.*(London, 1894), 191-208.

se Veneciji u studenom 1405. godine. Za Italiju počinje novo razdoblje. Uzdigao se kralj Napulja i učinio ga snažnim. Papa Urban VI. umro je 15. listopada 1389. godine i naslijedio ga Bonifacije IX.. Clement VII. umro je 16. rujna 1394. godine. Sljedeći papa bio je Pietro da Luna - Benedict XIII.. Bonifacije je 1398. godine prvi puta stekao suverenitet Rima. Njegov posljednji čin bio je rat s Viscontijem, kojim je stekao posjed Bologne i Perugie.⁴⁴ Umro je u listopadu 1404. godine i naslijedio ga je Innocent VII. Ladislav Napuljski je požurio u Rim nakon smrti Bonifacija i vratio im samoupravu koju su izgubili. Papini nećaci masakrirali su predstavnike naroda tražeću pristup Svetom Ocu. Papa je pobjegao u Perugiju. Rimljani su, nezadovoljni Ladislavom, predali svoju neovisnost papinom namjesniku. Innocent VII. sklopio je mir s Ladislavom i umro 6. studenog 1406. godine. Nakon njega, Svetu Stolicu zauzeo je Venecijanac Grgur XII.. Stanje Crkve bilo je vrlo loše i svi su željeli kraj ovog rascjepa. Dvojica papa dogovorili su susret u Savoni. Ladislav je želio spriječiti pobjedu pape koji sluša interese Francuske i iskoristio odsutnost Correra, te opsjeo Rim 25. travnja 1408. godine. Bio je utjelovljenje nade Talijanima. Da nije osvojio Rim, moguće je da bi Benedict XII. izvršio državni udar i sjeo na papinsko prijestolje. Okupacija Rima od strane sile dala je izgovor objema silama da odbace uniju. Benedikt je ostao u Porte Venereu, Grgur u Sieni i Lucci. Crkva je izgubila strpljenje. Kardinali obje strane vijećali su u Pisi 25. ožujka 1409. godine, odbacili obojicu papa i na čelo postavili Pietra Filarga, Aleksandra V. Ovo je bio početak nove ere.⁴⁵

7. Odnos moći Carstva i Italije

U lipnju 1273. papa Grgur X. putovao je u Firencu kako bi uspostavio mir između gvelfa i gibelina. Na ekumenskom crkvenom vijeću 1274. godine potvrdio je Rudolfa Habsburškog kao cara Svetog Rimskog Carstva i sklopio vjerski mir s Bizantom i Mihaelom Paleologom, koji je 1261. godine ponovo osvojio Konstantinopol, što je ujedinilo grčku i rimsku Crkvu. Ubrzo nakon odlaska pape Grgura X., dvije strane su ponovo ušle u svađu. Rudolf je vodio neuspješne bitke protiv Otona II. u želji da osvoji svoje talijansko nasljeđe i carsku krunu, koja je ostala prazna do dolaska Henrika VII. Habsburškog 40 godina kasnije. U izboru za sljedećeg cara bili su carevi, pape, francuska vladajuća kuća, lokalni lordovi, gvelfi, gibelini, popolo, članovi novih nastajućih društvenih skupina i magnati. Borbe su se odvijale u pozadini

⁴⁴Browning Oscar, *Guelfs and Ghibellines – a short history of medieval Italy from 1250-1409.*(London, 1894), 191-208.

⁴⁵Isto, 191-208.

demografske i komercijalne ekspanzije i intelektualnog vrenja koje je uključivalo ponovno otkrivanje i reintegraciju Aristotelovih djela koja su pomogla inicirati nove teorije političke organizacije.⁴⁶ Papa Inocent III. omogućio je pravo na miješanje u odnose i rješavanje sporova između francuskih i engleskih vladara dokumentima *Venerabilem fratrem nostrum* i *Per venerabilem* 1202. godine. Ideološka borba između carstva i crkve bila je i teritorijalna. Sjeverna i centralna Italija bile su podijeljene među dvjema stranama. Prijašnje, takozvano kraljevstvo Italije uključivalo je Pijemont, Lombardiju, Veneto, Emiliju Romagnu, Liguriju i Toskanu, a papinska država Lazio, Umbriju i Marke. Careva suverena prava omogućila su mu da imenuje careve vikare i legitimira lordove, ali i moć da potvrdi stjecanja seoske zemlje od strane gradova. Papinstvo je proširilo svoj utjecaj imenovanjem crkvenih dužnosnika i rektora u papinskoj državi. Papino bogatstvo i položaj u kršćanstvu i njegovi kontakti diljem Europe omogućili su trgovcima pristup tržištima i naplatu dugova.⁴⁷

7.1. Gospodarski i politički razvoj Firence

Trgovački grad poput Firence stekao je mnogo u tom pogledu od saveza s papom. Carstvo ipak treba shvatiti u njegovom širokom političkom kontekstu. Carstvo je sudjelovalo u međudjelovanju međunarodne politike koja je uključivala Englesku, Francusku, Aragon, Mađarsku, Poljsku, Flandriju i Bizant. Dok su Engleska i Francuska postajale sve više centralizirane države, carstvo je stajalo decentralizirano. Sastojalo se od niza nezavisnih kneževina, od kojih je sedam imalo pravo izabrati cara. Izbori su bili osporavani i zahvaćeni u međunarodnu dinastičku politiku. U ono vrijeme postojala su dva proročanstva. Prvo, popularno među gveľfima, tvrdilo je da će francuski nasljednik Karla Velikog donijeti mir Italiji. Drugo je bilo popularno među gibelinima i govorilo je da će se car Fridrik II., koji je još bio živ i prebivao na Etni, vratiti na vlast i oživjeti carstvo. Njemački su carevi ipak ostali slabi i često su ratovali s protivnicima. Nisu bili u mogućnosti dominirati domaćom političkom scenom, birači su birali one koji neće osporiti vlastiti autoritet. Adolf od Nassaua borio se protiv Alberta Austrijskog, koji je zauzvrat vodio rat protiv kralja Bohemije, kao i Rudolf Habsburški godinama ranije. Europski vladari bili su povezani dinastičkim vezama koje su uključivale i talijanske države. Grof Amadeus V. od Savoje bio je rođak cara Henrika VII. i služio se njegovim generalnim vikarom pri dolasku u Italiju. Amadeusov teritorij protezao se sjeverno od Alpa u Francusku i graničio s okrugom Anjou, koji se zauzvrat protezao južno od Alpa u Italiju do grada Cunea. Talijanski poluotok najbolje je opisan kao raznolika i heterogena cjelina

⁴⁶Caferro William, *Empire, Italy and Florence* (Cambridge, 2015), 9-10.

⁴⁷Isto, 9-10.

s različitim kulturnim i etničkim utjecajima. Najvažnija kohezivna sila bili su pape. Između 1254. i 1294. godine prosječno vladanje pape bili je samo tri i pol godine. Pape su postali uključeni u ista rivalstva kao i svjetovni knezovi. Među suvremenicima je postojala tendencija povezivanja gibelina s plemstvom i vojnom klasom, a gvelfa više s trgovcima. Gvelfi i gibelini češće su se pojavljivali kao simptomi nereda nego razlog za njih, te su rijetko imali stvarnu povezanost s papinstvom ili carstvom. Godine 1289. gvelfski vladar Obizzio II. Este od Ferrare stvorio je savez s gibelinskim vladarom Albertom della Scalom iz Verone protiv svojih susjeda gvelfa. Situacija je postala još složenija kada je papa Klement V. iznio tužbu nad Ferrarom i time pokrenuo gvelfsku borbu između papinstva i obitelji Este.⁴⁸

7.2. Magnati i popolo

Talijanski gradovi-države toga doba razlikovali su se od sjevernih susjeda po trajnom interesu za teritorijalno osvajanje i društvenom sastavu koji je uključivao plemićku zemljoradničku klasu (magnati) koja je bila u isto vrijeme ruralna i urbana. Plemićke obitelji smjestile su se u korporacije, frakcije koje su djelovale kao srodne skupine uz međusobnu pomoć. Posjedovali su vlastite statute i vijeća, što im je omogućilo da djeluju neovisno od političkih struktura. Upravo to je potaknulo rivalstva, osvete i svađe na višim razinama unutar gradova i sa samih tornjeva. Prekomjernosti aristokracije suprotstavljale su se trgovačke klase “novih” ljudi, odnosno popolo. Grupu je možda najbolje shvatiti kao samozvanu protutežu eliti, protiv koje su se ljudi svjesno opredijelili i čiji su sklonost nasilju u urbanim sredinama nastojali umanjiti. Popolo se sastojao od onih koji su “kupovali i prodavali”. Podijeljen je na one sa znatnijim bogatstvom (popolo traveo) i one sa skromnijim sredstvima (popolo minuto), isključujući siromašne i skromne. Popolo se često svrstavao u zanatske cehove, preko kojih je širio političku moć. Rivalska atmosfera olakšala je uspon snažnika (signori) koji su se obvezali uspostaviti red. Gospodarstva su se najviše razvijala u Lombardiji, Pijemontu, Trevisu, Emiliji i Marki. Sami signori imali su šarolike pozadine. Cangrade della Scala od Verone, koja je dominirala Trevosom, dolazila je od popola. Obitelj Este od Ferrare poticala je iz starog plemstva, a Pijemont je dominiran feudalnim aristokratskim obiteljima. Romagna je bila dom mnogim moćnim feudalcima, uključujući obitelj Ordelauffi, Manfredi i da Polenta. Vrste režima razlikovale su se baš kao i njihove životne pozadine, a mnoštvo detalja o ovome ni danas nije poznato. Kontroverze gvelfa i gibelina omogućile su nekim gospodarstvima brzi rast u regionalne cjeline, no mnogi su izbljedjeli ubrzo nakon formiranja. To je bio slučaj Williama

⁴⁸Caferro William, *Empire, Italy and Florence* (Cambridge, 2015), 14-16.

VII. iz Montferrata, koji je u ime gibelina proširio svoju vlast nad gradovima u Pijemontu i Lombardiji, a sve se raspalo nakon njegove smrti. Također, Guido da Montefeltro širio je svoju vlast nad nekoliko općina kao vođa lige gibelina u Romagni. Kasnije je napustio ligu, tražio pomirenje s Crkvom i pridružio se franjevačkom redu 1296. godine. Firenca je ostala republika. Napale su je razdvajajuće snage koje su djelovale širom Italije. Spor gvelfa i gibelina u Firenci navodno je nastao ubojstvom plemića Buondelmonte, na Uskrsnu nedjelju 1215. godine. Buondelmonte je ubijen pred kipom Marsa od strane obitelji Amidei, koja je s drugim neprijateljima Buondelmontija osnovala gibelinsku stranku kao protivljenje obitelji ubijenog i samom gradu, koji je bio “gvelfski”. Podjele u Firenci bile su naglašene prisutnošću snažnog trgovačkog sektora povezanog s popolom. Grad je prerastao u ekonomski kolos, dom međunarodnih trgovačkih banaka i živahne industrije vunениh tkanina. Uz rast populacije ostvarivani su i razni građevinski projekti, kao što su Santa Maria Novella, bolnica Santa Maria Nuova i katedrala. Popolo je odigrao kritičnu ulogu u firentinskim poslovima. Predstavljao je alternativu režimima Gvelfa i Gibelina, iako nisu bili u potpunosti drugačiji. Izrazio je političku moć kroz zanatske cehove i imao interese potpuno suprotne od interesa magnata. Sila popola i njegov duboki antagonizam prema magnatima naveli su znanstvenike da interpretiraju firentinsko društvo i politiku u izrazito marksističkim terminima, no zapravo je vrlo teško razdvojiti dvije strane. Nisu svi magnati zapravo iz plemićke klase, niti su svi koji su bili identificirani kao popolo i merkantilne klase. Firentinski bankari financirali su i Anžuvince i papinstvo. Bonifacije VIII. bio je posebno ovisan o firentinskim bankarima u financiranju njegovih aktivnosti, uključujući i bitku s obitelji Colonna. To je bio rat koji je pomogao umanjiti utjecaj Anžuvina u Firenci. Ubrzo nakon početka rata, u Firenci su donesene reforme koje prebacuju moć iz ruku magnata u ruke popola. Među reformama je prednjačilo uspostavljanje ureda s izvršnim ovlastima, koji se u početku sastojao od tri čovjeka, zatim od šestorice iz 12 glavnih cehova (arti maggiori). Te mjere predstavljale su značajan iskorak u transformaciji firentinske vlade i sudjelovanja u istoj, ali nisu uspjeli ukinuti bogate magnate s vlasti. Ubrzo je izbila velika svađa između crnih i bijelih gvelfa. Bijeli su bili vođeni Vierom dei Cerchim, a crni Corsom Donatijem. Donati i sljedbenici predstavljali su stariju elitu, a Cerchi i njegovi sljedbenici smatrali su se novim bogatašima, no zapravo nije postajala jasna razlika prema ekonomskom i socijalnom statusu, a čak ni ideologiji.⁴⁹Sljedeći svoje prethodnike, papa Bonifacije poslao je izaslanike u Firencu kako bi sklopili mir. Pružio je podršku crnim gvelfima, čija je odanost papinstvu bila sigurnija od one nezavisnih bijelih gvelfa. Nakon nekoliko

⁴⁹Caferro William, *Empire, Italy and Florence* (Cambridge, 2015), 17-22.

neuspješnih pokušaja, Bonifacije je poslao Karla Valoisa u Firencu kao svog izaslanika s titulom mirotvorca. Njegova misija u gradu bila je prva stanica na vojnoj ekspediciji prema Siciliji, gdje je trebao podržati Anžuvince. Valoisov odlazak u Firencu završio je ratom, a njegova ekspedicija na Siciliju mirom. Godine 1302. sklopljen je mir u Caltabellotti. Valois je u Francuskoj stao na stranu crnih, koji su potom napali protivnike i opljačkali grad. Kraj 13. i početak 14. stoljeća bili su izrazito produktivni u smislu srednjovjekovne političke misli i produkcije političkih traktata. U to se vrijeme pitanje carstva povezivalo sa širokim spektrom tadašnjih mislioca i pisaca, poput Dantea, koji su iznosili vlastita viđenja i razmišljanja o vlasti crkve i države, ali i okolnim ličnostima i događanjima.⁵⁰

8. Talijanske obitelji

Firenca je bila poprište nereda i nasilja u razdoblju razvijenog srednjeg vijeka, gdje su gvelfi i gibelini bili međusobno rivali kada su bili u pitanju politički interesi pojedinih talijanskih obitelji i njihov društveni utjecaj. Gvelfi i gibelini, odnosno patricijat i građani koji su se konstantno borili za prevlast.⁵¹ To je utjecalo na izgled samo grada Firence gdje prevladavaju tornjevi i male utvrde pojedinih obitelji koje brane vlastitu imovinu i status u društvu. Gvelfska stranka je bila podijeljena na crne i bijele gvelfe, odnosno pristaše koji žele apsolutnu vlast pape nad Firencem i građanstvo koje želi Firencu kao slobodan grad, što opet dovodi do raslojavanja i konflikata među građanima Firence.⁵² Budući da su starije i novije plemićke obitelji uvijek provodile nasilje i težile prioratu, navelo je plemića Gianija della Bellu koji je bio prije pučanin, da donese "Sudske odredbe" kojima se sankcioniraju kazne za nasilje koje su provodili magnati. Magnati su osim zemljišnih prihoda imali trgovačke i bankarske dobiti, ulazeći u velike cehove i ulazili poslove s najimućnijim plemićkim obiteljima pod nazivom "veliki narod", te su znali oponašati plemićki način života kako bi stekli dojam da pripadaju velikaškom staležu. Uz njih postoji i suparništvo među velikaškim obiteljima kao bijeli i crni. To sve opet dovodi u Firenci do različitih saveza i pogodbi za djelovanje različitih društvenih skupina vlasti i ponovno uspostavljanje stabilnih institucija.⁵³

8.1. Obitelj Acciaiuoli

⁵⁰Isto, 22-29.

⁵¹Goldstein Ivo i Grgin Borislav, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku* (Zagreb, 2006), 466.

⁵²Holmes Georges, *The Oxford illustrated history of medieval Europe* (New York, 2001), 245-246.

⁵³Cravetto, Enrico, *Povijest 6 – Rani i razvijeni srednji vijek* (Zagreb, 2007), 446-447.

Acciaiuoli, velika firentinska bankarska obitelj, podrijetlom je iz Bergama. Doselili su u Borgo Santi Apostoli, u firentinsku četvrt Santa Maria Novella i stekli imanje u Val di Pesi. Bili su popolani i tradicionalno gvelfi, a nakon raskola su se pridružili crnim gvelfima. Leone di Riccomanno, doktor prava i jedan od Firencinih 14 buonuominijsa (“dobrih ljudi”) 1282. godine, osnovao je banku i međunarodno trgovačko poduzeće koje je ubrzo bilo među najvećima u gradu. Poduzeća su imala podružnice širom Sredozemlja, ali i u Engleskoj, Francuskoj i Njemačkoj. Acciaiuoli su služili kao papinski bankari, a Acciaiuolo Acciaiuoli je umro 1341. Godine, te započeo je fiskalni i politički odnos s kraljem Napulja, što je dovelo do monopola i proglašenja senešalom kraljeva poznatog sina Niccole (Niccolò, 1310.-1365.), te feudalnih gospodarstava u Grčkoj kasnije oduzetih od strane Turaka 1460. godine. Angelo Acciaiuoli (1349.-1408.) postao je biskup Rapalla 1375. godine, biskup Firence 1383. godine, te kardinal 1385. godine. Bankroti Edwarda III. od Engleske doveli su do financijske katastrofe ove obitelji u Firenci 1345. godine, a njihov ugled i bogatstvo nikada se nisu u potpunosti oporavili, iako su ostali utjecajni u 14. stoljeću. Međutim, prije toga su bili politički vrlo aktivni. Između 1282. i 1345. godine, obitelj je pridonijela sedmoricom stjegonoša i petoricom buonuominijsa firentinskoj državi i trojicom konzula cehu Kalimale. Od 1310. do 1342. godine, članovi obitelji služili su Signoriji dvadeset pet puta; Dardano di Tirigo (umro 1335. godine) biran je deset puta u razdoblju od 1302. do 1354. godine. Angelo Acciaiuoli (rođen 1298. godine) bio je biskup Firence od 1342. do 1355. godine i bio je vođa u svrgnuću Waltera od Brienna.⁵⁴

8.2. Niccola Acciaiuoli

Firentinac Niccola Acciaiuoli (1310. - 1365.), Boccacciov prijatelj, postao je veliki senator napuljskog kraljevstva. Iako ga pisci ponekad nazivaju Niccolò, on se sam potpisivao kao Niccola. Rođen je u Val di Pesi, a roditelji su mu bili Acciaiuolo Acciaiuoli i Guglielmina de 'Pazzi. Iako mu je otac bio nelegitimnog rođenja, Acciaiuoli, obitelj Crnih Gvelfa, bila je jedna od najistaknutijih loza u Firenci s uspješnim trgovačkim interesima širom Sredozemlja. S osamnaest godina Niccola Acciaiuoli oženio se Margheritom degli Spini, a 1331. poslan je da zastupa posao svog oca u Napulju. Pridružio se službi Katarine Valois Courtenay, princeze od Taranta, postao njen ljubavnik i poslan je da upravlja njezinim zemljama u Grčkoj (1338–1341), gdje je za sebe osvojio barunu Kalamata. Nakon smrti napuljskog kralja Roberta, Acciaiuoli je dogovorio brak princa Luigija od Taranta s kraljicom Giovannom, moguće nakon

⁵⁴Kleinhenz, Christopher, *Medieval Italy – An Encyclopedia* (New York, 2004), 48.

pomaganja u atentatu na Giovanninog prvog supruga, Andrije od Mađarske. Godine 1348. Acciaiuoli je imenovan velikim dvorskim upraviteljem i grofom Terlizzija, a nakon Giovanninog bijega u Provansu i povratka u Napulj, pomogao je Luigiju uspostaviti kontrolu nad kraljevstvom. Godine 1349. zamijenio je Terlizzi za okrug Melfi, a imenovan je i kapetanom vojvodstva Kalabrije. Neuspješan pokušaj atentata na njega od strane kraljičinih sljedbenika 1350. godine uslijedio je nakon što je Marseillais oslobodio Giovannu. Giovanna i njezin suprug vraćeni su u Provansu kada je Acciaiuoli isplanirao njihov povratak. To se pokazalo konačnim i zaustavilo je otpor kraljičinih sljedbenika. Zajedno s Luigijem od Taranta, jedinim nositeljem moći, veliki senešal zapravo je upravljao kraljevstvom. Godine 1354. vratio je većinu Sicilije, iako se Messina odupirala sve do 1356. godine, a Catania se uspješno održala. Acciaiuoli je, od strane vlastitih neprijatelja, nepravедno okrivljen za poraz Luigija od Taranta u bitci kod Arcirealea (20. lipnja 1357.), ali 1359. godine Acciaiuoli je poslan da obrani kraljevstvo od potraživanja papinskog suvereniteta od pape Inocenta VI., u čemu je bio uspješan. Inocent je odabrao Acciaiuolija kako bi s njime pregovarao o odlasku milanskih građana iz Bologne 1360. godine, kada je u Milanu upoznao Petrarku. Acciaiuoli se vratio u Napulj 1361. godine i zatekao kraljevstvo pod prijetnjom plaćeničkih kapetana. Iako je pokazao priličnu hrabrost u svladavanju ove krize, u jednom trenutku predao je sebe, svoju djecu i prijatelje kao taoce mađarskim plaćenicima. Acciaiuoli je imao neprijatelje i na sudu. Godine 1364. optužen je pred papom Urbanom V. da je uzeo toliko darova da nije bilo dovoljno novca za uobičajena plaćanja papinstvu. Optužbe su ga potaknule da napiše dugo autobiografsko pismo Angelu Soderiniju (26. prosinca 1364.) u kojem brani vlastite postupke. Acciaiuoli je umro 8. studenoga 1365. godine. Njegovo tijelo pokopano je u divnoj grobnici (pripisanoj Orcagni) u kartuzijanskom samostanu San Lorenza (znanom kao Certosa) izvan Firence, čiju je gradnju sponzorirao nakon što ga je prvi puta spomenuo u ranoj autografskoj oporuci iz 1338. godine.⁵⁵

8.3. Obitelj Adimari

Adimari su bili jedna od najplemenitijih i najmoćnijih toskanskih velikih srednjovjekovnih obitelji. Podrijetlom Franci koji su preuzeli Lombardsku zemlju oko Firence, obitelj je poticala izravno od grofa Adimara (sredina 10. stoljeća), sina markiza Bonifazija i brata Tedalda, osnivača klana Alberti. Kontrolirali su promet na rijeci Arno iz svoga dvorca Gangalandi i drugih uporišta, a Firenca ih je natjerala na pokorenje. Već do 1178., Bernardo

⁵⁵Kleinhenz, Christopher, *Medieval Italy – An Encyclopedia* (New York, 2004), 49-50.

Adimari služio je kao komunalni konzul u Firenci. Adimari su također postali vodeći gradski plemići s grupom kula i kuća u Via Calzaiuoli, blizu krstionice; jedan toranj, Guardamorto, dostigao je visinu od 70 metara. Bili su aktivni u trgovini i bankarstvu, s uredima u Genovi do 1260.-tih i u Trevisu nešto kasnije. Do trinaestog stoljeća, Adimari su bili politički moćni, Gvelfi - mrzitelji Gibelina, a članovi njihove obitelji služili su kao podeste (podestà je gradonačelnik ili mirovnik) u toskanskim gradovima poput Arezzo, Pistoie i San Gimignano, te kao kapetani Gvelfa u Firenci. Njihova stalna zavada dovela je do proglašenja magnatima prema Pravidnicima pravde (Ordinances of Justice) 1239. godine. Grane obitelji uključivale su Aldobardinije, Argente i Cavicciulije, koji su kasnije u trinaestom stoljeću obično bili među Bijelim Gvelfima. Rijetki Crni Cavicciuli preuzeli su vlasništvo prognanog firentinskog pjesnika Dantea Alighierija i usprotivili se njegovom povratku. Dante je smjestio Tegghiaia Aldobrandija među sodomite, a Filippa Argentija iz "arogantne rase" u pakao. Unatoč padu političke moći, obitelj je ostala velika i prilično bogata (sa 33 oporezivana kućanstva 1378. godine) kroz četrnaesto stoljeće.⁵⁶

8.4. Obitelj Albizzi

Albizzi su predstavljali najkonzervativniji element unutar trgovačke aristokracije republikanske Firenze. Davno uspostavljena obitelj, koja je prvi put predstavljena u potpisniku 1283. godine, svoj je najveći komercijalni i politički značaj istaknula u drugoj polovici četrnaestog stoljeća. Do 1350. Albizzi su se pojavili kao vođe političke frakcije koja je nastojala dominirati nad Gvelfskom strankom i firentinskom vladom ograničavajući glavne funkcije na članove starijih obitelji. Nasuprot Albizzija bila je frakcija pod vođom Riccija koja je zagovarala uključivanje novih ljudi u politiku - onih koji su se nedavno uzdigli do bogatstva i članstva velikih cehova. Suparništvo između Albizzija i Riccija Firenčani su smatrali takvom prijetnjom republici da je 1366. godine ovim obiteljima bilo zabranjeno obnašati dužnost na deset godina. Godine 1378. Piero degli Albizzi, kojeg su vlastito bogatstvo i politički savezi učinili dominantnom političkom figurom, nanio je težak udarac balijama stvorenim za vrijeme uspona radničke klase. Piero i njegovi muški potomci proglašeni su magnatima podložnim političkim obavezama koje su plemićima nametnuli Pravidnici pravde (Ordinances of Justice), te je on sam protjeran iz Firence. Albizziji su ponovo postali čelnici oligarhijske frakcije u Firenci 1380-ih, a njihova je ambicija još jednom zaprijetila stabilnosti republike dok su oni i njihovi novi protivnici, Medici, nastojali steći kontrolu nad vladinim aparatima.⁵⁷

⁵⁶Isto, 55-56.

⁵⁷Kleinhenz, Christopher, *Medieval Italy – An Encyclopedia* (New York, 2004), 74.

8.5. Gil Álvarez Cabrillo de Albornoz

Kardinal Gil Álvarez Cabrillo (Carillo, Carrillo) de Albornoz (1303.-1367.) bio je vojnik i crkveni čovjek. Albornozove kampanje vratile su središnju Italiju u papinstvo 1350-ih i 1360-ih, nakon desetljeća kontrole lokalnih despota. Upravo to je omogućilo povratak papinskog dvora iz Avignona u Rim 1377. godine, okončavši avignonsko papinstvo. Rođen u aristokratskoj kastiljskoj obitelji, Albornozu je rano predodređena crkvena karijera. Nakon studija kanonskog prava u Toulouseu, postao je kapelan i savjetnik kralja Alfonsa XI. Godine 1338. naslijedio je svog ujaka kao nadbiskup Toleda. Tijekom sljedećeg desetljeća Albornoz je preuzeo vodeću ulogu u ratovima za ponovnu uspostavu, stekavši ugled kao vojnik i diplomat. Albornozovi odnosi s nasljednikom kralja Alphonsea, Pedrom I (Okrutnim), bili su napeti. Bojeći se sramote, Albornoz je pobjegao pred papinski dvor u Avignonu 1350. godine. Do prosinca te godine odrekao se vizije Toleda i postao kardinal. Godine 1352. papa Innocent VI. imenovao ga je papinskim delegatom i generalnim vikarom papinskih država, te središnje i sjeverne Italije. Njegova misija bila je povratiti kontrolu nad područjima pod sitnim lordovima koji su ih okupirali nakon što je papa napustio Italiju i prešao u Avignon. Albornoz je vodio dvije duge kampanje u Italiji. Prva, koja je trajala od 1353. do 1357., osiguravala je papske države, Marke i Romagnu, uključujući grad Bolognu. Drugom, koja je trajala od 1358. do 1364., pokušao je osloboditi papinstvo od utjecaja Viscontija i Gibelina sa sjevera šireći papinsku vlast Emilijom i južnim tokom doline rijeke Po. Godine 1357. Albornoz je proglasio skup zakona za zemlje koje je osvojio. Ti su zakoni kasnije bili poznati kao *Conceses aegidianaes*.⁵⁸

Postali su osnovni pravni zakonik papinskih država i nisu izmijenjeni sve do napoleonske ere. Pokušali su regulirati ranije zakone regije istodobno istrebljujući zakonodavstvo koje je Albornoz smatrao štetnim za slobodu crkve. Također je uravnotežio jaku svećeničku vladu određenom autonomijom gradova kako bi izbjegao otuđenje važnih saveznika protiv problematičnog plemstva. Općenito se zalagao za javna prava i moć općinskih skupština protiv privilegija plemstva. Tijekom svojih kampanja u papinskim državama, Marke i Romagna, Albornoz je postigao velik napredak i uspjeh. U svojim kasnijim operacijama na sjeveru nije imao toliko sreće. Imao je velike troškove bez pobjeda. Godine 1363., novi papa, Urban V. odlučio ga je smijeniti i pregovarati za mir. Albornoz je, međutim, ostao u Italiji kao papinski legat Napulja i Bologne. Godine 1365. osnovao je španjolski fakultet na Sveučilištu u Bologni.

⁵⁸ Isto, 75.

Umro je 1367. godine, prateći Urbana V. pri prvom papinskom posjetu Rimu u više od šezdeset godina. Njegove pobjede osigurale su povratak papinstva u Rim 1377. godine, a administrativne i pravne reforme stoljećima su bile osnova papinske vlade u središnjoj Italiji. Albornozova bi dostignuća bila bolje prepoznata da njegova mnoga politička postignuća nisu bila izgubljena za vrijeme Velikog Ruperta od 1378. do 1417. godine.⁵⁹

9. Zaključak

Može se zaključiti da su stalna prepucavanja između njemačkih careva i rimskih papa dovela do raspadanja talijanskih država i međusobnih sukoba talijanskih gradova koji su uvijek završavale ratovima. Također, treba naglasiti da su brojni talijanski feudalni vladari i druge talijanske obitelji štatile svoje interese boreći se za preživljavanje na Apeninskom poluotoku uz upadanje stranih vojski i država. Talijanski gradovi su nastojali dobiti veliku korist kada je riječ o gospodarskom napretku i širenju svoje vlasti na okolna područja. Može se još zaključiti kada su rimski pape kršili moralna načela crkve i vjerskih svjetonazora na način da su ulazili u ratove provodeći politiku sebičnih interesa jednako kao i njemački carevi. Najveći sukobi su se odvijali

⁵⁹Kleinhenz, Christopher, *Medieval Italy – An Encyclopedia* (New York, 2004), 76.

na području sjeverne i srednje Italije, jer je tamo bila veća razjedinjenost. Talijanski gradovi su unutar svojih državnih institucija su se vodili interesima pojedinih plemića koji su imali mogućnost širenja svoje vlasti. Mnogobrojne talijanske države bile su u konstantnim ratovima koji su bili neizbježni. Treba naglasiti uplitanje drugih europskih dinastija kao što su Francuska ili Španjolska koje su gledale kako da uzmu dio talijanskog teritorija koji je ionako bio u raspadajućem stanju. Također, feudalni vladari iz pojedinih talijanskih gradova su čekali dobiju moć i pri tome zauzeti posjed koji bi im omogućio da stvore savršene uvjete za svoju vlast. Treba uzeti u obzir da je svaki feudalac nastojao ostaviti i svojim potomcima svoju baštinu koja bi je prenosila s koljena na koljeno. Njihova moć nije samo dolazila iz vojnog tabora, već i gospodarskog utjecaja koji je imao bitnu ulogu u jačanju i stabilnosti vlasti, a sve se odražavalo na konkurenciju s ostalim talijanskim gradovima i državama. Na kraju se može zaključiti kako je najviše ispaštao običan talijanski puk koji je ovisio o svakom državnom uređenju bogatih i utjecajnih elita u talijanskim gradovima. Oni su glavni razlog kočenja gospodarskog i političkog razvoja talijanskih država i ujedno talijanskog ujedinjenja Italije.

10.Literatura

- 1.Browning, Oscar, *Guelfs and Ghibellines – a short history of medieval Italy from 1250-1409.*, Methuen and Co., London, 1894.
- 2.Caferro, William, *Empire Italy and Florence*, Cambridge University Press.,Cambridge, 2015.
- 3.Cravetto, Enrico, *Povijest 6 – Rani i razvijeni srednji vijek*, Europapress, Zagreb, 2007.
- 4.Cravetto, Enrico, *Povijest 7 – Razvijeni srednji vijek*, Europapress, Zagreb,2007.
- 5.Franzen, August, *Pregled povijesti crkve*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1996.

6. Goldstein, Ivo, Borislav Grgin, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, Novi Liber, Zagreb, 2006.
7. Holmes, George, *The Oxford illustrated history of medieval Europe*, Oxford University Press., Oxford, 2001.
8. Jedin, Hubert, *Velika povijest crkve, svezak 3/2 - Od crkvenog zrelog srednjeg vijeka do predvečerja reformacije*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1993.
9. Kleinhenz, Christofer, *Medieval Italy – An Encyclopedia*, Routledge, New York, 2004.
10. Procaccio, Giuliano, *Povijest Talijana*, Barbat, Zagreb, 1996.